

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Ἡ κάτωθι μελέτη τοῦ ἐν Βέρνη τῆς Ἑλβετίας ἡμογενοῦς καθηγητοῦ τοῦ Διεθνούς Δικαίου κ. Μ. Κέπετζη ἐδημοσίευσθ' εἰς δύο συνεχῆ τεύχη τοῦ ἐν Λωζάννῃ ἐκδιδόμενου ἐγκρίτου περιοδικοῦ «La Bibliothèque Universelle et la Revue Suisse».

Σ. τ. Δ.

Η ΑΝΟΡΘΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐν ἔτει 1897 ἡ Ἑλλάς ὑπέστη μίαν τῶν σοβαρῶν κρίσεων ἐξ ὧν ἐπαπειλοῦσι χώραν τινά, τὴν σοβαρωτάτην δὲ ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ βασιλείου. Ἀφοῦ ἐξετέλεσεν ἔργον ἐκ τῶν εὐγενεστάτων τῆς ἱστορίας τῆς, δραμοῦσα εἰς βοήθειαν λαοῦ ἀδελφοῦ, ἐγκαταλείπει μόνον εἰς χεῖρας τῶν δημίων του ὑπὸ τοῦ ἀνισχύρου ἐγωῖσμου τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, διέπραξεν ἐθύς μετὰ ταῦτα ἔργον ἄρρον, ἀπερισκέπτως προβάσα εἰς πόλεμον ἀπαράσκειον, κακῶς διεξαγόμενον, ὅστις εἰ καὶ συνέτεινεν εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἐξαιρέτου ποιότητος τινων στοιχείων καὶ εἰς τὴν ἀνάδειξιν θαυμασίων ἀρετῶν, ἔμελλε πεπωμένως ν' ἀπολήξῃ εἰς συμφορὰν. Πάντες τότε οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος διενοήθησαν ὅτι, ἐπειδὴ πολλάκις αἱ δοκιμασίαι ἐχρησίμευσαν ὡς μαθήματα καὶ εἰς τοὺς λαοὺς καὶ εἰς τὰ ἄτομα, ἡ συμφορὰ αὕτη ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὴν εἰρημένην χώραν ὡς σημεῖον ἀφετηρίας νέας ζωῆς, νὰ προκαλέσῃ δὲ σωτήριον ἔλεγχον τῆς συνειδήσεως πρὸς ἐπανάρθωσιν τῶν πταισμάτων τοῦ παρελθόντος καὶ παρασκευὴν αἰσιωτέρου μέλλοντος. Πράγματι δὲ αἱ λέξεις ἀναδιοργάνωσις καὶ μεταρρυθμίσις κατέστησαν παγκοίνου χρήσεως ἀπὸ τῆς ἐπαύριον τῶν πρώτων ἡττῶν. Παντοῖαι καὶ πολυάριθμοι μεταρρυθμίσεις ὑπεδείχθησαν· ἀλλ' ὅμως μέχρι τοῦδε οὐδεμία σχεδὸν αὐτῶν ἀπὴνεγκεν ἀποτελέσματα πλήρη καὶ ὀριστικά. Τὸ τοιοῦτον ἀποβαίνει μέχρι τινὸς εὐεξήγητον, ὅταν ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἡ περὶ εἰρήνης συνθήκη μετὰ τῆς Τουρκίας συνωμολήθη τὴν 4 Δεκεμβρίου 1897· ὅτι ἡ Θεσσαλία, κρατουμένη ὡς ἐνέχυρον ὑπὸ τοῦ νικητοῦ, ἐξεκινώθη μόνον μετὰ τὴν καταβολὴν τῆς πολεμικῆς ἀποζημιώσεως, τούτεστι κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1898· ὅτι τότε μόνον ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ἠδυνήθη ν' ἀρχίσῃ σκεπτόμενος περὶ τῆς διατάξεως τῶν ἐσωτερικῶν αὐτοῦ πραγμάτων· ὅτι αἱ βουλευτικαὶ ἐλλογαὶ ἐνηργήθησαν κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1899 καὶ ὅτι μόλις ἀπὸ 18 μηνῶν τὸ παρὸν ὑπουργεῖον εὐρηταὶ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ. Ἀμφίβολον ὅμως ἐάν πᾶσαι αἱ προταθεῖσαι καὶ ὑποστηρηθεῖσαι μεταρρυθμίσεις θὰ παραγάγωσι τὰ ἀποτελέσματα ὅσα προσδοκῶσιν

οἱ ὑπέρμαχοι αὐτῶν, ἐνόσφ' ἡ Ἑλλάς διατελεῖ ἐν τῇ καταστάσει ἐν ἣ ἐπὶ τοῦ παρόντος εὐρίσκεται.

Ὅποια τις ἀκριβῶς ἡ κατάστασις αὕτη; Ποῖα τὰ μέσα δι' ὧν εἶνε δυνατὴ ἡ μεταβολή; Περὶ τὰ δύο ταῦτα ἐρωτήματα συνεκεντρώθη ἡ προσοχὴ ἡμῶν κατὰ τὴν πρόσφατον ἡμῶν ἐπὶ πέντε περίπου μῆνας διαμονὴν ἐν Ἑλλάδι, τὰ πορίσματα δὲ τῶν ἀτομικῶν ἡμῶν παρατηρήσεων καὶ τῶν πολλῶν συνεντεύξεων, ἃς ἐπὶ τούτου ἔσχομεν μετὰ τῶν ἀρμοδίων, προτιθέμεθα νὰ ἐκθέσωμεν ἐν τῇ παρουσίᾳ ἡμῶν πραγματεία.

*

Ὁ ξένος, ὁ μεταβαίνων σήμερον εἰς Ἑλλάδα χάριν βραχείας αὐτοῦ διαμονῆς, ἐκπλήσσει διὰ τε τὴν φιλοξενίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ διὰ τὰς ἀφθονούσας ἐν τῇ χώρᾳ πολυειδεῖς φυσικὰς, καλλιτεχνικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς καλλονας. Ἴσως ἐνίοτε δυσάρεστον ἐμποιοῦσιν αὐτῷ ἐντύπωσιν ἀλλόκοτά τινα, ἀήθη καὶ ἔκτροπα θεωρούμενα ἐν ταῖς πολιτισμέναις χώραις, ἀλλὰ μόλις προσέχει εἰς αὐτά, διότι τὴν προσοχὴν τοῦ μορφωμένου περιηγητοῦ ἀπορροφᾷ ἐξ ὀλοκλήρου καὶ σαγηνεύει ἡ θεὰ τῶν μνημείων καὶ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαιότητος, ἡ καὶ ἀπλῶς ἡ θεὰ τῆς ἑλκυστικῆς φύσεως. Συμβάλλει δ' εἰς ἐπίρρωσιν τῶν ἀγαθῶν του ἐντυπώσεων καὶ ἡ συνομιλία μετὰ τινῶν ἐκ τῶν κατοίκων τῆς χώρας, διαρκῶς εὐχαριστημένων καὶ αἰσιδοξούντων.

Μετ' οὐ πολὺ ὅμως, ὅταν θελήσῃ νὰ μάθῃ τὰς συνθήκας τοῦ κοινωνικοῦ, πολιτικοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου, ἀρχίζει νὰ εὐρίσκῃ τις ὅτι ὁ θαυμαστός φανεὶς αὐτῷ κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας πίναξ περιέχει καὶ σικίας ἀσχημιζούσας ὑπεμέτρως ἐνίοτε τὸ ἔργον. Ἐν τῇ δευτέρᾳ ταύτῃ φάσει διατελεῖ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν Ἑλλήνων. Κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀπαισιδόξων τούτων τὰ πάντα ἐν Ἑλλάδι βαίνουνσι κατὰ κρημνῶν, πᾶσα δὲ περὶ ἀναγεννήσεως ἐλπίς ὀριστικῶς ἀπώλετο.

Ὡς συνήθως συμβαίνει, ἡ ἀλήθεια πρέπει ν' ἀναζητηθῇ εἰς τὸ μέσον τῶν δύο τούτων ἄκρων. Βεβαίως τὰ πράγματα ἐν Ἑλλάδι δὲν βαίνουνσι κατὰ πάντα αἰσιῶς καὶ ἐπιθυμητῶς. Ἀλλ' ἂν ἑτέρου ἂν συγκριθῇ τὸ παρὸν πρὸς τὸ παρελθόν, κατ' ἀνάγκην θὰ παραδεχθῶμεν ὅτι σημαντικὰ πρόσδοι ἐγένοντο καὶ θὰ συμπεράνωμεν ὅτι οὐδαμῶς πρέπει ν' ἀπελπίζωμεθα περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἡ δὲ σύγκρισις αὕτη εὐχερῶς δύναται σήμερον νὰ γείνη καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ἀγνοούντων τὸ παρελθόν. Ἄρκει νὰ μεταβῶσιν οὗτοι νὰ ζήσωσιν ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τινα τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν, τῶν στενοῦσων εἰσέτι ὑπὸ

τὸν καταστρεπτικὸν ζυγὸν δεσποτικῆς κυριαρχίας καὶ νὰ ἰδῶσιν ἐκείθεν τὴν οἰκτρὰν αὐτῶν καταστάσιν. Ἐὰν μετὰ τοῦτο μεταβῶσιν εἰς Ἑλλάδα, θὰ ἐκπέμψωσι στεναγμὸν ἀνακουφίσεως καὶ θὰ χαιρετίσωσι μετὰ χαρᾶς τὴν ἐπιτολὴν τοῦ πολιτισμοῦ. Θὰ γνωρίσωσι τὴν πλήρη ἔλλειψιν τῆς ἀσφαλείας τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν τῇ ὁμόρῳ ἐπικρατείᾳ, τὴν διαρκῆ ἐκάστου ὑποχρέωσιν ὅπως μεριμνᾷ πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς, τῆς ἐλευθερίας του, τῆς τιμῆς του, τῆς περιουσίας του· τὴν ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ ἔχη τις πάντοτε πρόχειρον ὄπλον, τοῦ ἐπιδιώκειν καὶ διατηρεῖν ἐπιμελῶς γνωριμίας καὶ σχέσεις μετ' ἀνθρώπων πολλῶν ποταπῶν, ἀλλ' ἰσχυόντων καὶ ἰκανῶν ἐν ἀνάγκῃ νὰ προστατεύσωσιν ἀπὸ τῶν συνεπειῶν τῆς αὐθαιρέσιαις καὶ τῆς τυραννίας. Θὰ ἐννοήσωσι δὲ πόσον θὰ θεωρῶνται εὐτυχεῖς οἱ δυνάμενοι νὰ ἐπαναλάβωσιν ὡς τελικὸν πόρισμα τῆς ἑαυτῶν ἐργατικότητος ἐν τοιαύτῃ χώρᾳ τὴν γνωστὴν ἀπάντησιν τοῦ ἀβδᾶ Σιᾶς κατὰ τὴν γαλλικὴν ἐπαναστάσιν: «Ἐζήσα!».

Οἶαν αἰσθάνεται διαφορὰν ὁ ἀναπνέων τὸν ἐλευθερὸν τῆς Ἑλλάδος ἀέρα! Τὸ βάρος τὸ καταθλίβον τὸ στήθος ἐξαφανίζεται. Τὸ πνεῦμα εὐρίσκειται ἀπὸ ἀλλαγμῆν τῆς διηγετικῆς φροντίδος τοῦ ἐπαγρυπνεῖν ἐπὶ τῆς ἰδίας ἀσφαλείας. Πόσοι καὶ πόσοι καταβεβλημένοι καὶ προώρως ἤδη γηράσαντες ἀνεζωογονήθησαν, ἀφ' οὗ μετενάστευσαν ἐκ τῆς ὑποδοῦλου εἰς τὴν ἐλευθερὰν Ἑλλάδα!

Ἐν τούτοις ἡ τοιαύτη μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν σύγκρισις, ἐξ ἧς προκύπτουσι πορίσματα τόσον εὐχάριστα διὰ τὸ νεώτερον τῶν δύο κρατῶν, δὲν εἶνε πάντῃ ἀκίνδυνος· διότι εἶνε ἰκανὴ ν' ἀποκοιμίσῃ — ἐγένετο δὲ ἤδη ἐν μέρει τοιοῦτό τι — τοὺς ἀνθρώπους, ἀρκομένους εἰς τὴν ὑπεροχὴν καὶ ἀμελοῦντας νὰ ἐργασθῶσιν ὅπως ἐπιτύχωσι τι κρείττον.

Οἱ παρακολουθήσαντες τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη γινώσκουσι τίνες προανηγέθησαν καὶ ἐξυμνήθησαν μεταρρυθμίσεις, ἐνίων ἐκ τῶν ὁποίων ἤρξατο ἡδη καὶ ἡ ἐφαρμογὴ. Ἡ διοίκησις, ἡ πολιτικὴ οἰκονομία, ἡ δικαιοσύνη, ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις, ὁ ὀργανισμὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὑπηρεσία τῶν ἐξωτερικῶν σχέσεων καὶ τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ὁ στρατός, τὸ ναυτικόν, τὰ πάντα διωνυμίσθησαν ἐπιμελῶς ὑπὸ τῆς αὐστηρᾶς κριτικῆς, ἧτις κατέδειξε τὰς ὑφισταμένας μεγάλας ἀτελείαις, ὑποδεικνύουσα ἐνταυτῷ διαφορὰ φάρμακα. Ὡστε δὲν δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι οἱ Ἕλληνας ἀγνοοῦσι τὰς ἀναγκαίους μεταρρυθμίσεις ἢ ὅτι παραγνωρίζουσι τὰς πρὸς τοῦτο καταβληθείσας φιλοτίμους προσπάθειαις. Καὶ ὁμως πλείστα τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων ἀπομένουσιν ἀκόμη ἐν καταστάσει κεῖθευός πο-

θου». Καὶ αὐταὶ προσέτι, ὅσαι ἤρχισαν ἤδη ἐφαρμοζόμεναι, δὲν ἐπὶνεγκον ἀκόμη πάντας τοὺς προσδοκωμένους ἀγαθοὺς καρπούς.

Οἱ λόγοι τῆς τοιαύτης βραδύτητος καὶ ἀνεπαρκείας ἐγκαινῶν ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ παρουσίᾳ τῆς Ἑλλάδος καταστάσει. Ὅθεν θὰ διατρέξωμεν περὶ αὐτὴν πρὸς στιγμὴν, παρατηροῦντες ὅτι πρόκειται περὶ χώρας, ἧς τὸ μέλλον δύναται μεγάλως νὰ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς εὐημερίας δλοκλήρου τῆς Εὐρώπης. Ὄντως δὲ τὸ ἔργον τῆς χειραφετήσεως τῶν καταδυναστευμένων ἐν Ἀνατολῇ λαῶν οὐδόλως ἔληξε, παράγων δὲ σπουδαιότατος τοῦ ζητήματος εἶνε καὶ ἡ Ἑλλάς. Ὅσον ἀτελής καὶ ἂν εἶνε, ἀντιπροσωπεύει οὐχ ἥττον βαθμὸν πολιτισμοῦ ἀνώτερον, ἀποτελεῖ δ' ὡς ἐκ τούτου κέντρον ἔλξεως διὰ τε τοὺς ἐξω Ἑλληνας καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Χιλιάδες ἀνθρώπων μεταβαίνουσιν εἰς αὐτὴν ἐτησίως, ὅπως ἀναπνεύσωσιν ἐπὶ τινὰς ἡμέρας τὸν ἐλευθερὸν ἀέρα καὶ αἰσθάνθωσι μετὰ χαρᾶς — ἔστω καὶ ἐπὶ στιγμῆς ὀλίγας τοῦ βίου των — ὅτι εἶνε καὶ αὐτοὶ ἄνθρωποι! Πρὸς τούτοις ἑκατομμύρια Ἑλλήνων ἀκόμη δὲν συνηνώθησαν ἐπισήμως μετὰ τῆς μητρὸς πατρίδος. Εὐνόητον ἄρα ἀποβάνει ὅτι ὅσον περισσότερον ἡ εὐημερία καὶ ἡ πρόοδος τῆς Ἑλλάδος εἶνε ἐξησφαλισμένη, τόσον ἀσφαλέστερον θὰ καταστῇ αὕτη ἐστία ζωῆς καὶ ζωογόνου πολιτισμοῦ καὶ τόσον περισσοτέραν θ' ἀποκτήσῃ ὑλικὴν καὶ ἠθικὴν ἰσχύν, ἀπαραίτητον πρὸς ὑποστήριξιν τῶν νομίμων αὐτῆς ἀξιώσεων, καὶ θὰ ἐμπνέη ἐμπιστοσύνην καὶ θὰ κατέχη δύναμιν ἔλξεως ἀποφασιστικὴν διὰ τὸ μέλλον αὐτῆς. Ἐν τμήμα τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἡ Κρήτη, πρόκειται ὡς παράδειγμα τοπικὸν ἐνταυτῷ δὲ καὶ ὡς προηγούμενον ἐνθαρρυντικόν. Διὰ τῶν ἀξιοθαυμάστων προόδων ἃς ἐπετέλεσεν ἐν βραχεῖ διαστήματι ὑπὸ διοίκησιν φιλοδίκαιον καὶ ἐμφρονα, καὶ ἃς ἠτύχησαμεν ἐκ τοῦ πλησίον νὰ ἐκτιμήσωμεν, ἐπεκύρωσε περιφανῶς τὴν μαρτυρίαν πάντων τῶν γινωσκόντων καλῶς τὸν ἡμέτερον λαόν, τῶν ἀνομολογούντων ὁμοθυμῶς ὅτι ἀποτελεῖ ὑλικὸν ἐξαίρετον, ὅπερ διασκευαζόμενον καὶ διευθυνόμενον συμφῶνως πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ, δύναται ν' ἀποτελέσῃ ὑπόδειγμα Κράτους ὑπὸ τὴν ἐποψίν τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς προόδου ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Καὶ ἀφοῦ πρέπει νὰ ὑπάρχῃ τοιοῦτο προηγούμενον, δὲν εἶνε ἄρα ἐπ' ἀνάγκης νὰ ἐπισύρῃ ἡ Ἑλλάς τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου διὰ τῶν προσπαθειῶν τῶν γενομένων πρὸς ἀνάγεσιν αὐτῆς;

Τὸ ζήτημα εἶνε λίαν οὐσιώδες, τοσούτῳ δὲ μᾶλλον σοβαρόν, ὅσα ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι — καὶ δὴ ἐκ τῶν μάλιστα ἰσχυόντων — ἀρνούμενοι δι' εἰδικῶν ἐπιχειρημάτων τὸ δυνατόν τῆς τοιαύτης προσπάθειαις ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ Ἑλλάς, λέγουσιν οὗτοι, δύναται νὰ ἐξακολου-

θήσῃ προοδεύουσα, ὅπως ἐπραξε μέχρι τοῦδε, διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς δυνάμεων. Ἀλλὰ τὸ νὰ ζητῆ νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν πορείαν τῆς τοιαύτης προόδου ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ νὰ θέλῃ νὰ ἐκβιάσῃ τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ἧτις, ὡς γνωστόν, προβαίνει ἐν τῇ προόδῳ διὰ βραδείας ἐξελίξεως. Ἄλλ' ὁ τοιοῦτος συλλογισμὸς, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται θεωρητικῶς ὀρθός, περιέχει χάσμα, ἐφ' οὗ, καθὼς καὶ ἐπὶ τινῶν ἄλλων σπουδαίων σημείων, θὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἐκείνων ἐκ τῶν ἡμετέρων συμπατριωτῶν, ὅσοι εἰλικρινῶς ποθοῦσι τὴν ἀνύψωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἐπὶ τοῦ παρόντος περιοριζόμεθα εἰς τὴν παρατήρησιν ὅτι ἡ συντελεσθεῖσα μέχρι τοῦδε ἐν Ἑλλάδι πρόοδος δὲν φαίνεται ἀνάλογος πρὸς τὴν γενομένην ἐν ἄλλαις χώραις, πρὸς ἃς προώριστα ἐν τῷ μέλλοντι νὰ διαγωνισθῇ. Ἡ δὲ διαφορὰ ἡ ὑπάρχουσα μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν ἄλλων ἐκείνων χωρῶν φαίνεται ὅσημέραι αὐξοῦσα, τοῦθ' ὅπερ ἀπειλεῖ νὰ ἐλαττώσῃ τὰς ἐλπίδας τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἐν τῇ προσεχεῖ ἀμίλλῃ.

Α

Πάντες οἱ καλῶς γνωρίσαντες τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀντίπαλοι τοῦ ὁμολογοῦσιν ὅτι εἶνε προικισμένος διὰ πολυτίμων ἀρετῶν, καὶ ἰδίως δι' εὐφύιας καὶ ἀγαθότητος. Μυρία παραδείγματα δύναται εὐχερῶς καὶ καθημερινῶς νὰ προσαχθῶσι, μαρτυροῦντα περὶ τῆς διττῆς ταύτης ἀληθείας.

Ἀλλὰ λοιπὸν πόθεν διέρχεται τὸ ὅτι δὲν διατελεῖ εἰς κρείττονα κατάστασιν; Ὅμολογοῦμεν ὅτι οὐχὶ ἀνευ δισταγμοῦ ἀπεφασίσσαμεν νὰ εἰπώμεν τὴν εἰλικρινῆ καὶ ἀκεραίαν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου γνώμη μας, καὶ ἰδοὺ ἔνεκα τίνος λόγου! Ἀφ' ἐνός φοβοῦμεθα μὴ δυσαρεστήσωμεν τοὺς φίλους μας, συντελοῦντες ὥστε νὰ φαντασθῶσιν ἴσως τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν ζοφερωτέραν τοῦ πραγματικοῦ· ἀφ' ἐτέρου δὲ φοβοῦμεθα μήπως χορηγήσωμεν εἰς τοὺς οὐχὶ λίαν εὐσυνειδήτους ἐχθροὺς μας, τοὺς ἐπιζητοῦντας παντοιοτρόπως νὰ εὐρωσιν ἐπιχειρήματα εἰς τὸν κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἀγῶνα αὐτῶν. Καὶ ὁμως ἀμφοτέραι αἱ ἀντιρρήσεις αὗται δὲν ἀπέτρεψαν ἡμᾶς. Οἱ μετὰ συμπαθείας ἢ ἀπλῶς μετ' ἀμεροληψίας ἀναγινώσκοντες τὰ γραφόμενα ἡμῶν ταῦτα, ὅσον ἀτελῶς καὶ ἂν γνωρίζωσι τὰς λοιπὰς τῆς Εὐρώπης χώρας, εὐχερῶς θὰ ἰδῶσιν ὅτι τὰ εἰδικῶς καταγινωσκόμενα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλαττώματα δὲν ἰδιάζουσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν χώραν ταύτην καὶ ὅτι ἤκουσαν ἢ ἀνέγνωσαν παρόμοια, ἂν οὐχὶ γέροντα, συμβαίνοντα καὶ ἀλλαχοῦ, ἐκτός τῆς Ἑλλάδος, τῶν δὲ λοιπῶν ἀναγνωστῶν ἐπικαλούμεθα ἀπλῶς τὴν εὐσυνειδήσιαν, ὅπως, ἐν ἡ περιπτώσει θελήσωσι ποτε νὰ ἐπαναλάβωσι τοὺς λόγους μας, ἐχω-

σιν ὑπ' ὄψιν αὐτῶν τὸ γενικὸν πνεῦμα, ἐξ οὗ ἐμπνέονται, καὶ εὐδοκῶσι νὰ ἐπαναλαμβάνωσιν αὐτοὺς πιστῶς καὶ ἀκεραίως. Ζητοῦμεν δὲ συγγνώμην διὰ τὴν παρατήρησιν ταύτην τὴν ὑπαγορευομένην ὑπὸ τῆς πείρας, ἧτις πολλῶν ἀπέδειξεν ἡμῖν ὅτι, ἐὰν δὲν εἶνε ἀδύνατον νὰ καταδικασθῇ ἄνθρωπος ἐπὶ τῇ βίαι: δύο μόνον γραμμῶν χαραχθειῶν ὑπ' αὐτοῦ, εἶνε ἔτι δυσκολώτερον νὰ περιπέσῃ εἰς κρίσεις τολμηρὰς καὶ δυσμενεῖς, ὅταν ἡ ἐξέτασις ἀριθῆται εἰς τὴν πρόχειρον ἐκτίμησιν καὶ ἐνεργῆται ἐπὶ τῇ βίαι: πληροφοριῶν ἀτελῶν ἢ ἠκρωτηριασμένων. Ἐσυλλογίσθημεν ὅτι ἡ ἀπόφασις ὅπως εἰπώμεν τὰ πράγματα οἷα πραγματικῶς εἶδομεν αὐτά, θὰ ἔχη ἴσως τὸ πλεονέκτημα τοῦ νὰ ἐξεγείρῃ παρατηρήσεις καὶ σκέψεις, ἐκ τῶν ὁποίων μετὰ μεγάλης εὐχαριστήσεως ἠθέλωμεν ἐπωφεληθῆ καὶ μεταδώσῃ τὸ εὐεργέτημα καὶ εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους. Ἐν ἄλλοις λόγοις ἐπιλαμβανόμεθα τῆς ἐκθέσεως ταύτης ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι θὰ εὐρωμεν μεταξὺ τῶν ἀναγνωστῶν τῶν ἐνδιαφερομένων ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος εὐμενεῖς συνεργάτας.

Διὰ νὰ ἤμεθα δικαιοκρίται, ὀφείλομεν οὐδέποτε νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἡ Ἑλλάς εἶνε μικρὰ χώρα, νεαρά, ἀπελευθερωθεῖσα μόλις πρὸ ἑβδομήκοντα ἐτῶν ἀπὸ ζυγοῦ διαρκέσαντος ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας, Κράτος θεμελιωθὲν ἐπὶ τῶν τεραστίων ἐρειπίων συσσωρευθέντων κατὰ τὸ μακρὸν διάστημα τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, ἔνεκα δὲ τῶν λίαν στενῶν ὀρίων, εἰς ἃ περιεκλείσθη, μὴ δυνάμενον νὰ διάγῃ βίον κανονικόν καὶ νὰ εὐημερῇ, ἠναγκασμένον διαρκῶς νὰ σκέπτεται περὶ τῆς συμπληρώσεως τῆς εἰσέτι λίαν ἀτελοῦς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἐνώσεως. Δέον δ' ὡσαύτως νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ παρήγορον τοῦτο ὅτι ὑπάρχουσι μὲν πολλὰ τὰ ψεκτὰ ἐν τῇ χώρᾳ, ἅτινα ἐπιχειροῦμεν νὰ καταδείξωμεν, ἀλλ' ὑπάρχουσιν ὡσαύτως καὶ ἐξαιρέσεις λίαν ἐντιμοὶ καὶ πολυάριθμοι ὅσον ἐν πάσῃ ἄλλῃ χώρᾳ.

[Ἐπεται συνέχεια].

Η ΑΘΑΝΑΣΙΑ¹

[Κατὰ τὸν Ἰούλιον Σίμωνα].

Ἀφ' οὗ παρητήθημεν τῆς μετεμψυχώσεως, ὀφείλομεν νὰ ἐπανεέλθωμεν ὅπως ἐκζητήσωμεν τί ἡ φιλοσοφία ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ βεβαιώσωμεν μετὰ βεβαιότητος. Εἶδομεν ὅτι θὰ ὑπῆρχε κατ' ἀνάγκην ἀμοιβὴ διὰ τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τιμωρία διὰ τοὺς πονηροὺς, δυνάμεθα δὲ νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἡ ψυχὴ δὲν θάπολῃσῃ τὴν μνήμην τοῦ τί

¹ Ἴδε σελ. 277.

ήτο αυτή· ούτος είναι ὁρος ἀπαραίτητος διὰ νὰ δυνηθῆ νάνταμειφθῆ ἢ τιμωρηθῆ. Τοιουτοτρόπως ὀφείλομεν νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἐναργὴ τὰ δύο ταῦτα, τὴν ἐμμονὴν τῆς προσωπικότητος καὶ τὴν ἀμοιβὴν ἢ τὴν τιμωρίαν κατ' ἀξίαν.

Εἶναι ἐνίοτε ὠφέλιμον τὸ νὰ ἐπιμένῃ τις ζητῶν διαθεβαιώσεις, αἵτινες φαίνονται ἀναμφισβήτητοι. Ὁ Λεϊβνίτιος συμβουλεύει ἡμῖν τοῦτο. Ἡ αὐτὴ ἀλήθεια δύναται νὰ ἔχῃ πολλὰς ὄψεις, κατὰ τὸ μέρος, δι' οὗ ἐφικνείται τις πρὸς αὐτήν. Ὅταν τις κατέχῃ σπουδαίαν τὴν ἀρχήν, ὀφείλει νὰ ἐξετάζῃ αὐτὴν καλῶς, ἵνα εἶναι βέβαιος ὅτι τὴν ἀναγνωρίζει καὶ ἂν ἐπανέλθῃ εἰς αὐτὴν διὰ τινος ὀπισθίας ὁδοῦ. Εἶναι τῶ ὄντι ἀναγκαῖον ἵνα ἡ ψυχὴ ἡμῶν φυλάττῃ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ τί ἦτο, ἵνα δυνηθῆ ν' ἀνταμειφθῆ ἢ τιμωρηθῆ; Ἄς ἐννοήσωμεν καλῶς τὴν ἰδέαν τῆς ποινῆς καὶ τὴν τῆς ἀμοιβῆς. Ἡ τιμωρία εἶναι λύπη ἐπιβληθεῖσα εἰς τὸν αὐτουργὸν ἐνόχου τινὸς πράξεως, ἢ δ' ἀμοιβὴ εἶναι ἱκανοποιήσις χορηγηθεῖσα εἰς τὸν αὐτουργὸν ἀξιωμαίου τινὸς πράξεως. Ἐνταῦθα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διανοητικῇ δικαιοσύνῃ συμβαίνει ἡμῖν νὰ τιμωρήσωμεν τὸν Ἰωάννην διὰ τὸ ἐγκλημα τοῦ Παύλου; Τοῦτο συμβαίνει ἡμῖν ὅταν πλανώμεθα περὶ τῶν γεγονότων, ἀλλ' ἐὰν γινώσκωμεν τὸν ἐνοχον αὐτόν, αὐτόν καὶ μόνον θέλομεν νὰ τιμωρήσωμεν.

Ἄλλοτε, πρὸ τῶν προόδων τῆς φιλοσοφίας, καθίστατο ἀλληλεγγύη τις μεταξὺ τῶν μελῶν οἰκογενεῖας τινός, καὶ ἐπειδὴ κατὰ τινὰς περιπτώσεις ἢ ἀμοιβὴ ἢ χορηγηθεῖσα πρὸς τὸν πατέρα ἐξετείνετο πρὸς πάντας τοὺς ἀπογόνους, συνεπέβαινον ἐντεῦθεν ὅτι ἡ κοινωνία ἠδύνατο νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν τιμωρίαν καθὼς ἐπεξετείνε τὴν ἀμοιβήν. Αὕτη ἦτο σύγχυσις δύο ἰδεῶν διαφοροτάτων. Διότι εὐεργετήματι τι ἠδύνατο νὰ δοθῆ ὡς δωρεὰ, ἐν ᾧ ποινὴ τις ὡς ἐκ τῆς οὐσίας αὐτῆς υποθέτει τὴν ἐνοχὴν ἐκείνου, ὅστις ὑφίσταται αὐτήν. Ἐὰν ἡ κοινωνία, ὅπως κάλλιον ἀνταμείψῃ τὸν πατέρα, χορηγῆ δωρεὰν εὐεργετήματι εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ, δύναται νὰ πράξῃ τοῦτο, ἀλλ' ἡ τιμωρία εἶναι ἀπολύτως, ἀναγκαῖως καὶ αὐστηρῶς προσωπική. Αὕτη εἶναι εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τοιαύτη, ὥστε, ἐὰν ὁ ἐνοχος μὴ ἔχῃ τὴν πλήρη κατοχὴν τῆς διανοίας αὐτοῦ καθ' ἣν στιγμὴν διαπράττει τὸ ἀμάρτημα, ἢ κοινωνία εὐρίσκειται ἄσπλος ὅπως τὸν τιμωρήσῃ, αὕτη δύναται νὰ λάβῃ προφυλάξεις κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν περιορίσῃ ἐπὶ σκοπῶ τοῦ γενικοῦ συμφέροντος, ἀλλ' αὕτη ἀρχίζει νὰ τὸν ἀθρώνῃ, καὶ αὕτη ἢ λέξις ἐνοχος δὲν τῶ ἀρμόζει. Ἐπι δὲ μᾶλλον, ἐὰν, ἀφοῦ διαπράξῃ τὸ ἐγκλημά του ἐν πλήρει γνώσει τῆς αἰτίας, ἐν πλήρει κατοχῇ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ, ὁ κατηγορούμενος ἀπώλεσε τὰς φρένας αὐτοῦ πρὶν ἢ ἐμφανισθῆ ἐνώπιον τῶν δικαστῶν αὐτοῦ, φαίνεται ὅτι ὁ νόμος φωτισόμενος

ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας οὐδεμίαν δύναται νὰ τῶ ἐπιβλήῃ ποινὴν καὶ δέον νὰ περιορισθῆ νὰ τὸν καταστήσῃ ἀνίκανον πρὸς βλάβην¹. Δέον ἵνα ὁ κατηγορούμενος νοήσῃ ὅτι τιμωρεῖται, ἄνευ τοῦ ὄρου τοῦτου ἢ ἀνθρωπίνῃ δικαιοσύνῃ δὲν εἶναι πλέον εἰμὴ βαρβαρότης καὶ βία. Ἐπὶ τέλους ἄς προσθέσωμεν ὅτι ὁ θάνατος τοῦ κατηγορουμένου θέτει τέρμα εἰς πᾶσαν διαδικασίαν². Κατὰ τοὺς αἰῶνας τῆς ἀμαθείας ὑπέβαλλον εἰς δίκην καὶ αὐτὸν τὸν νεκρὸν. Λεῖψανόν τι λίαν μετριάσμενον τοῦ ἐθίμου τοῦτου ἀνεύρισκε τις ἐπι παρά τινι γείτονι λαφ. Τοῦτο δύναται νὰ φαίνεται λογικόν, ἐὰν τὸ περιορίσωμεν ἐντὸς τινῶν ὁρίων³ διότι ἡ ποινὴ ἔχει διπλοῦν σκοπὸν, τὴν τιμωρίαν τοῦ ἐγκληματίου καὶ τὸν ἐκφοβισμόν καὶ παραδειγματισμὸν τοῦ ἐγκλήματος. Ὁ ἐγκληματίας δὲν δύναται πλέον νὰ τιμωρηθῆ, διότι ἀπέθανεν, ἀλλ' ἢ ἀπόφασις δύναται νὰ ἀπαγγελθῆ διὰ τὸ παράδειγμα. Ἐν τούτοις ὁ γαλλικὸς νόμος ὑπὸ τὴν ἐμπνευσιν τῆς φιλοσοφίας φρονίμως ποίωσιν ἀπεφάσισεν ὅτι ὁ θάνατος τοῦ ἐνόχου ἐπέχει τὰ πάντα. Ἐνδιαφέρει ἀναμφισβότως τὸ χαρακτηρίζειν τὰς πονηρὰς πράξεις, ἀλλ' ἐνδιαφέρει ἐπι μᾶλλον τὸ νὰ κατανοήσῃ πάντα τὰ πνεύματα τὴν ἀληθινὴν ἐνοχίαν, τὸν ἀληθινὸν χαρακτήρα τῆς ποινῆς. Ἡδὴ δὲν θὰ ἠδυνάμεθα παραπολὺ νὰ ἐπαναλαμβάνωμεν αὐτό, ἵνα μὴ ἡ δικαιοσύνη ἀπολέσῃ τὴν φήμην αὐτῆς, δέον ἵνα ὁ ἐνοχος νοήσῃ ὅτι τιμωρεῖται.

Θὰ κάμωμεν σκέψεις τινὰς ἀναλόγους περὶ ἀμοιβῶν. Ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ τοῦ δίδειν καὶ τοῦ ἀμείβειν. Δύναμαι νὰ δώσω εἰς ὄντινα ἐγὼ θέλω, ὅταν θέλω καὶ ὅσον θέλω. Ἐκεῖνος, πρὸς ὃν δίδω, οὐδὲν ἔχει δικαίωμα ἐπὶ τῶν εὐεργεσιῶν μου. Ἐγὼ δίδω ἐξασκῶ τὴν ἐλευθεριότητά μου, ἐκτελῶ πράξιν ἀπλῶς εὐμενείας. Τὸ ἐναντίον, δὲν δύναμαι νὰ ἀνταμείψω εἰμὴ τὴν ἀξίαν, καὶ ἐκεῖνος τὸν ὅποιον ἐγὼ ἀνταμείβω, ἔχει ρητὸν δικαίωμα ἐπὶ τοῦ παρ' ἐμοῦ διδόμενου. Τιμῶ ἐμαυτὸν ἀναμφισβότως ἀμείβων γενναίως, ἀλλὰ διότι τιμᾷ τις ἐαυτὸν ἀποδίδει δικαιοσύνην. Αἱ ἀρχαὶ αὗται εἶναι στοιχειώδεις. Συχνάκις συμβαίνει θεσμός τις, προσωρισμένος ν' ἀνταμείψῃ, νὰ ποθῆ τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἐμπορίου καὶ ἢ χάρις ν' ἀντικαθιστᾷ τὴν δικαιοσύνην. Τοῦτο γίνεται διότι πᾶς ἀνθρώπινος θεσμός γεννᾷ καταχρήσεις ἢ διακρίσεις, ἢ ἀπονεμηθεῖσα εἰς τὴν βραδουργίαν, σφετερίζεται τὸ ὄνομα τῆς ἀμοιβῆς, αὕτη ἐδεῖ νὰ μεταβάλλῃ ὄνομα, ἐὰν ἡ ἀλήθεια ἦτο γνωστὴ, καὶ νὰ κληθῆ δυσφημία. Ἐὰν ἐνίοτε αἱ τιμαὶ εἶναι κληρονο-

¹ Δὲν ὑπάρχει οὔτε ἐγκλημα οὔτε πλημμέλημα, ὅτε ὁ κατηγορούμενος ἦτο ἐν καταστάσει ἀνοίας κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐνεργείας. Ποινικὸς κώδιξ, ἀρθρ. 64.

² Ἀρθρον 2 τοῦ κώδικος τῆς Ποινικῆς Δικονομίας.

μικαί, τοῦτο γίνεται διότι δὲν εὔρον ἄλλο μέσον ἵνα ἀνταμείψωσι τὸν πατέρα καὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἢ διακρίσεις ἢ ἀπονεμηθεῖσα τῇ οἰκογενεῖα εἶναι ἀμοιβὴ πρὸς τὸν πατέρα, διὰ τὸν υἱὸν δὲν εἶναι εἰμὴ εὐεργετήμα. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἢ ἀρχὴ τῆς ἀξίας καὶ ἀπαξίας καὶ ἢ γνώσις τῆς ποινῆς καὶ τῆς ἀμοιβῆς εἶναι κατ' ἀνάγκην ἀχώριστοι. Οὐδεὶς δύναται νὰ τιμωρηθῆ καὶ νάνταμειφθῆ, ἐὰν μὴ γείνη ἄξιος αὐτῶν καὶ ἐὰν ἀγνοῇ ὅτι ἐγένετο ἄξιος. Τοῦτο ἀληθεύει προκειμένου καὶ περὶ τῆς λαμπρᾶς κηδείας, ἣν τὸ Κράτος ψηφίζει ἵνα τελεσθῆ πρὸς τιμὴν ἠρωδῶς τινος. Χορηγεῖ αὐτῶ τὴν δόξαν, μηκέτι δυνάμενον νὰ τῶ δώσῃ τὴν εὐδαιμονίαν.

Ὁ χαρακτήρ οὗτος δὲν εἶναι ἰδιαίτερος εἰς τὰς ποινὰς καὶ τὰς ἀμοιβὰς, ἄς διανέμει ἡ ἀνθρωπίνῃ δικαιοσύνη. Δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Θεὸς τιμωρεῖ ἡμᾶς ἐν ἄλλῃ τινὶ ζωῇ, ἐὰν οὐδένα παρέβημεν νόμον ἢ ὅτι μεταχειρίζεται ἡμᾶς μετὰ τὸν θάνατον καθὼς θὰ παρέβημεν τοὺς ὅρκους ἡμῶν, ὑβρίσαμεν τὴν θεῖαν μεγαλειότητα καὶ προσετήσαμεν τὸ συμφέρον ἡμῶν τοῦ ἡμετέρου καθήκοντος. Αὕτη ἡ πεποίθησις προσθέτει εἰς τὸ βάρος τοῦ ἐλέγχου τῆς συνειδήσεως καὶ ἀναμυγνύει τὸν φόβον τῆς μελλούσης τιμωρίας πρὸς τὸ αἶσθημα τῆς ἐξαχρειώσεως. Ἀναμφισβότως λίαν ἐξευτελίζει τις τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, πιστεύων ὅτι μόνον ὑπὸ τοῦ φόβου τῆς τιμωρίας ἄγεται αὕτη ἢ τῆς ἐλπίδος τῆς ἀμοιβῆς, ἀλλὰ μηδαμῶς ἀρνούμενου τινὸς τὴν ἀξίαν τῶν ἄλλων ἐλαττηρίων, τοῦτο εἶναι ἐν τῶ ἀριθμῶ τῶν ἰσχυροτάτων, καὶ ὅστις δῆποτε εὐρέθη πολλάκις παρὰ τὸ προσκεφάλαιον ψυχροκαρῶντος εἰξεύρει ὅτι ἡ σκέψις τῆς μελλούσης ζωῆς μινυῖει χαρὰν ἢ πικρίαν εἰς τοὺς πόνους τῆς ἀγωνίας. Ἐὰν κατὰ τὴν στιγμὴν, καθ' ἣν ὁ ἐγκληματίας βασανίζεται ὑπὸ ἀνησυχίῶν σκεπτόμενος τὸν Θεόν, ὅστις τὸν περιμένει, διδάξωσιν αὐτόν ὅτι ἡ μελλούσα ζωὴ δὲν εἶναι εἰμὴ ἐπίνοια τῶν φιλοσόφων καὶ τῶν ἱερέων, ἴσως θὰ εὐρεθῆ ἀνακουρισμένος ἐκ τῆς ἐλπίδος ταύτης τοῦ μηδενός. Ἄλλ' ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ἀντὶ ἐνός ἀθέου εἶναι εἰς τῶν ὀπαδῶν τῆς μετεμψυχώσεως, ὅστις πλησιάζει αὐτῶ καὶ τῶ λέγει· «Ἡ ψυχὴ σου δὲν δύναται ν' ἀπολεσθῆ, αὕτη θὰ ζῆσῃ καὶ θὰ ζῆσῃ δυστυχῆς, ἀλλ' ὑμεῖς ὑμεῖς οὐδὲν τούτων θὰ εἰξεύρητε. Ἡ μηνίμη σας θὰ σταματήσῃ, ἢ συνειδήσις ὑμῶν θὰ σθεσθῆ. Μία νέα ζωὴ ἢ ἀρχισὴ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ὑποστάσει, ἣτις οὐδὲν κοινὸν θὰ ἔχῃ πρὸς ὑμᾶς εἰμὴ τὴν ταυτότητα ἐκείνην τῆς ἀδρανούς ὑποστάσεως», ὅποιαν διαφορὰν θὰ κάμῃ ὁ ψυχροκαρῶν μεταξὺ τῶν τοιούτων λόγων καὶ τῆς ὑποσχέσεως τοῦ μηδενός; Εἰξεύρει τί εἶναι ἡ ὑπόστασις του, ὅταν τις ἀποσπᾷ ἀπ' αὐτῆς τὴν ζωὴν αὐτῆς;

Εἰς τοῦτον δὲν ἐνδιαφέρει οὔτε τὸ σῶμά του, ὅπερ γινώσκει, καὶ θὰ συνῆπτε φιλίαν πρὸς ὑπόστασιν τοιαύτην, ἣτις οὔτε ὀρατὴ εἶναι, οὔτε ἀπτή, οὔτε αἰσθητὴ, καὶ ἣτις ἀποκεχωρισμένη τὸν δυνάμεων, ἄς αὕτη ἀναπτύσσει, δὲν εἶναι πλέον εἰμὴ ματαία καὶ ἀκατάληπτος ἀφαιρέσις! Αἱ! Τί μοι κάμνει πάθημα, ὅπερ ἀγνοῶ; Δύναμαι νὰ ὑποφέρω, ἐὰν μὴ ἔχω συνειδήσιν αὐτοῦ; Τίς ἀνθρώπος θὰ λάβῃ ποτὲ ὑπὸ σπουδαίαν ἐποψίν ἀπειλὴν προσκειμένην εἰς τοιαύτας μεταφυσικὰς λεπτότητας;

Τὸ αὐτὸ ρητέον καὶ περὶ τῶν ἀμοιβῶν. Ἴδου ὁ Βρούτος ἐβραθεν εἰς τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ βίου του. Ἀποθνήσκει ἠττημένος καὶ βλέπων τὸν θρίαμβον τοῦ Ὀκταβίου ἀναφωνεῖ: «Ἄρετή, εἶσαι ἀπλοῦν ὄνομα!». Αὕτη εἶναι κατὰρα ἐκφεύγουσα ἀπ' αὐτοῦ καὶ τὴν ὁποίαν ἡ ἱστορία λίαν ἀπλήστως συνέλεξεν· αὕτη μόνῃ ἢ λέξις, ἐὰν εἶναι ἐσκεμμένη, ἀμαυρώνει βίον ἀταπαρνήσεως καὶ θυσίας εἰς τὸ καθήκον. Ἦτο ἀξίον τῆς ψυχῆς τοῦ Βρούτου ν' ἀγαπᾷ τὴν ἀρετὴν δι' ἑαυτήν, ἄνευ ἐλπίδος ἀμοιβῆς. Ἡ ἀρετὴ ἢ ἐπιζητούσα μισθὸν μεταβάλλει ὄνομα καὶ καλεῖται ἱκανότης, καὶ ὅταν ὁ μισθὸς ἀφίσταται, ἢ ἀρετὴ δὲν εἶναι πλέον εἰμὴ διαπραγματεύσεις περὶ πληρωμῆς μετὰ μακρὰν προθεσμίαν. Ἐὰν οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ μάρτυρες τῆς Στωικῆς φιλοσοφίας εἶχον ἐξέλθει τοῦ τάφου ὅπως παραστῶσιν εἰς τὰς τελευταίας στιγμὰς τοῦ Βρούτου, ἐὰν εἶχον ἐμφανισθῆ ὑπὸ τὴν σκηνὴν αὐτοῦ, ὁ μὲν ἠμπερισμένος ὡς δούλος, ὁ δὲ ἔχων ἀνά χειρὰς τὰ ὄργανα τοῦ βασανισμοῦ, ὃν ὑπέστη, ἤθελον ἀπαρνηθῆ τὸν ψευδῆ τοῦτον Στωικόν, ὅστις ἐνόμιζεν ὅτι ἔλασε τὸ παιγνίδι, διότι ἡ τύχη συνετάσσετο μετὰ τῆς κακίας. Εἶχεν ἀσπασθῆ τὴν Στωικὴν φιλοσοφίαν, ὅπως ἐπιτιμήσῃ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον τὴν ἀρετὴν; Ὁ Ζήνων τῶ εἶχεν ὑποσχέθῃ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ἐξουσίαν; Ὅτε ἡ ἀρετὴ ἐνεφανίζετο αὐτῶ μετὰ συνοδίας κταστροφῶν, ὁ Βρούτος ὄφειλε νὰ τὴν λατρεύσῃ, ὄφειλε νὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ ἐκ τῶν σεβαστῶν τούτων σημείων. Ὁ θάνατος αὐτοῦ μετὰ τῶν τοιούτων λόγων εἶναι ἀνάξιος τῆς ζωῆς αὐτοῦ.

Ἡδυνάτο τις νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Βρούτου ν' ἀγαπήσῃ τὴν ἀρετὴν δι' ἑαυτήν; Δὲν θὰ ἠδύνατό τις ν' ἀναμένη τοιαύτην τινὰ προσπάθειαν παρὰ τῶν κοινῶν ψυχῶν. Αἱ ἀμοιβὰί τῆς μελλούσης ζωῆς εἶναι ἐλαττήριον ἰσχυρόν, ἐφ' ᾧ ὀφείλομεν νὰ εὐχαριστῶμεν τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητι. Χρῆζουσιν οἱ ἀνθρώποι ταύτης τῆς ἐλπίδος, ὅπως παραμυθῆ αὐτοὺς διὰ τε τὴν ζωὴν καὶ τὸν θάνατον. Ποία ψυχὴ διορατικὴ καὶ συμπληθητικὴ δὲν ἀπῆντησε μάρτυρας περὶ ἑαυτήν; Οἱ μάρτυρες οἱ μᾶλλον ἀξιολύπητοι δὲν εἶναι ὅσοι ἀποθνήσκουσι τραγικῶς καὶ δι' οὗς ἡ ἱστο-

ρία αποσπᾶ τὸν θρῆνον. Ὑπάρχουσι δυστυχήματα ἤττον ὄρατά, καθημερινὰ λύπαι, ἀπάται ἀκαταπαύστως ἀνανεούμεναι, φιλίαι προδομέναι, τρυφερότητες ἀποκεκρουσμένοι, ἀδικίαι, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν οἱ ἄνθρωποι, βάσανοι σκοτεινὰ καὶ ἀκατονόμαστοι, αἰτίνες διαρκοῦσιν ἐπὶ ἐξήκοντα ἔτη καὶ δὲν τυγχάνουσι μηδὲ τῆς ἐσχάτης ἐκείνης τῶν ἀνθρωπίνων παραμυθιῶν, τοῦ οἴκτου! Ὅταν βίος τις οὕτω παρέλκηται ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπὸ λύπης εἰς λύπην μέχρι τοῦ θανάτου, τί τῷ ἐπιφυλάσσει ὁ Θεὸς ὡς ἀμοιβήν; Τὸ μηδὲν; Ἐκείνος, ὅστις εἶδε τὴν πάλιν καὶ τὴν ἐσωτερικὴν νίκην, ὅστις γινώσκει τὴν πίστιν εἰς τὸ καθῆκον καὶ ὅστις ἐμέτρησε τί τῷ ἐστοίχισεν αὐτὴ, ἀφ' οὗ ἐπὶ ἐξήκοντα ἔτη ἀπεποιήθη εἰς τὴν τετραυματισμένην αὐτὴν ψυχὴν εὐδαιμονίαν τινά, ἀναβολὴν τινά, λάμψιν τινά ἐν τῷ σκότει; οὐδὲν ἔχει νὰ τῷ εἴπῃ καθ' ἣν στιγμὴν ἢ ἰσχύς ἐγκαταλείπει αὐτὸν ὅπως ὑπομείνῃ μακρότερον καὶ καθ' ἣν τὸ ἐξητλημένον σῶμα μέλλει νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν γῆν;

Ἡ θρησκεία ἄς ἀγρυπνῇ ἐπὶ τῆς κλίνης ἐκείνης τοῦ θανάτου ἄς ψιθυρίζῃ εἰς τὸ οὖς τοῦ θνήσκοντος λόγους ἀθανασίας ὑπέμεινε πείναν καὶ δίψαν, ἠγάπησε μὴδὲ ὡς ὑπὸ τῶν ἄλλων κατανοηθεὶς, ἐδημιούργησε μεγάλα ἔργα, ἅτινα ἀπερρίφθησαν μετὰ περιφρονησεως, ὁ κόσμος οὐδὲν ἠθέλησεν οὔτε ἐκ τῆς μεγαλονοίας αὐτοῦ, οὔτε ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ ἔπαναλάβετε πρὸς αὐτὸν ὅτι πατήρ τις τὸν περιμένει, ἐπέκεινα τοῦ τάφου, πατήρ τις, ὅστις ἐδοκίμασεν αὐτὸν, ὅστις τώρα τὸν εὐλογεῖ καὶ ὅστις μέλλει νὰ τὸν δεχθῇ κεκμηκότα ἐκ τῆς ὁδοπορίας, καταπεπονημένον, ἐστρεβλωμένον, ἐξητλημένον τὰς δυνάμεις, ἀλλ' ἀναγεγεννημένον εἰς νέαν ζωὴν. Ἴδου λόγοι μέλλοντες νὰ προξενήσωσιν αὐτῷ τὸ μείδιμα ἐν μέσῳ τῆς ἀγωνίας. Ἴδου μία ἰδέα ὀρθή, ἀγαθὴ ὑποσχέσεις. Ἴδου τὸ ἀληθινὸν προσκεφάλαιον, ὅπως κοιμηθῆ οὗτος τὸν τελευταῖον ὕπνον. Ἀλλὰ τὸ ν' ἀφανισθῆ τις ἐν Θεῷ, οὗτος εἶναι ἀληθὴς θάνατος. Τὸ ν' ἀποβάλλῃ τις τὴν μνήμην τῆς ἰδίας ταυτότητος, καίπερ διατηρῶν τὴν ἰδίαν ὑπόστασιν, τοῦτο εἶναι τὸ ὄντως θνήσκειν. Ἡδύνατό τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ εὐχως αὐτὴ φράσις, τὸ νὰ βυθισθῆ τις εἰς τὸν κόλπον τοῦ Θεοῦ, δὲν εἶναι ἄλλο τι ἢ μεταφορὰ, καὶ μεταφορὰ ἥτις, ὅταν τις τὴν πείσῃ, δὲν ἀποδίδει εἰμὴ ἀντίφασιν καὶ παραλογισμόν. Δύναται πεπερασμένον τι ὄν νὰ βυθισθῆ εἰς τὸ ἀπειρον εἰς τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὰ δύο ταῦτα ὄντα ἠνωμένα ὁμοῦ νὰ μὴ ἀποτελῶσι πλέον εἰμὴ ἐν μόνον ὄν; Εἶναι δυνατὴ ἢ ἔνωσις αὐτὴ καὶ ὁ συνταυτισμὸς οὗτος δύο ὄντων καὶ ἐν αὐτῇ τῇ σφαίρᾳ τῶν δεδημιουργημένων ὄντων; Ἡ εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Θεοῦ ἐπάνοδος τινὸς τῶν πλάσματων αὐτοῦ προσθέτει τι εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ; Καὶ ἐὰν μηδὲν προσθέτῃ εἰς

ταύτην, ὁποία διαφορὰ ὑπάρχει μεταξύ τῆς ἀπορροφήσεως ταύτης καὶ τῆς μηδενίσεως; Ἐὰν ὁ Θεὸς εἶναι ἡ μόνη ὑπόστασις, οὐδὲν ἐξ ἐμοῦ ὑπολείπεται, ἀφ' οὗ ἡ συνειδησίς μου ἐσβέσθη ἐὰν τὰ δεδημιουργημένα ὄντα ἔχωσιν ὡσαύτως τὴν ὑπόστασιν αὐτῶν, ὁποία τερατωδέστερα ἔννοια ἢ τὸ βυθίζειν τὰς ἐνδεχομένας ταύτας ὑποστάσεις εἰς τὴν ἀπόλυτον ὑπόστασιν, καὶ ποῖον ἐλεεινότερον διφορούμενον ἢ τὸ καλεῖν τὸν θάνατον τοῦτον ἀθανασίαν, ἢ τὸ προτείνειν τὸ μηδὲν τοῦτο τῆς καρδίας καὶ τῆς διανοίας ὡς ἀμοιβήν! Ἡμεῖς ἀνευρίσκομεν ἐνταῦθα τὴν πανθειάν ἐν τέλει τῆς φιλοσοφίας, ὡς εὐρομεν αὐτὴν ἐν ἀρχῇ, καὶ τὴν ἀνευρίσκομεν τόσῳ ἐσπερημένην ἀποδείξεων, τόσῳ ἀντιφατικὴν καὶ, ἵνα εἴπωμεν τὴν ἀληθῆ λέξιν, τόσῳ σκληράν. Ναί, εἶναι σκληρὰ διδασκαλία ἢ διαμφισθητοῦσα ἡμῖν ἐπίσης τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, ἥτις παριστᾷ τὸν κόσμον τοῦτον ὡς ὄνειρον ἀντὶ πραγματικότητος, καὶ καθ' ἣν στιγμὴν ἡμεῖς ἐξεγερόμεθα μᾶς καταστρέφει.

Ἡ ἀθανασία, εἰς ἣν πιστεύομεν, δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ γελοία ἐκείνη ἀθανασία τῆς ὑποστάσεως, ἢ καθιστῶσα τὴν ἀθανασίαν ἀνωφελῆ, τὴν ποιῆν καὶ τὴν ἀμοιβὴν ἀδυνάτους, καὶ ἢ βασιζομένη ἐπὶ λέξεων κενῶν ἐννοίας καὶ ἀντιφάσεων εἶναι ἡ ἀθανασία παντός ὅ,τι συνιστᾷ τὸν ἄνθρωπον, τῆς καρδίας του καὶ τοῦ πνεύματός του, ἐν ἐνὶ λόγῳ εἶναι ἡ ἀθανασία τοῦ προσώπου. Κατὰ τὴν ἐπελθούσαν στιγμὴν ὁ θάνατος ῥίπτει τὴν σκιάν αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς, ὁ κόσμος φεύγει καὶ ἡμεῖς ἀνευρισκόμεθα ὁλόκληροι ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους τοῦ τάφου.

[Ἐπιτετα συνέχεια].

Ἐν Κερκύρα.

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΠΕΤΣΑΛΗΣ

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ¹

[Κατὰ τὸν Ἐρβέρτον Σπένσερ].

Ἡ ἐπὶ μᾶλλον καθ' ἡμέραν ἐπικρατοῦσα γνώμη ὅτι ἡ ἱστογραφία εἶναι εἰς τῶν παραγόντων τῆς ἀγωγῆς ἀποδεικνύει ὅτι ἤρχισαν οἱ διδάσκαλοι ν' ἀντιλαμβάνωνται ὀρθότερον τὴν καλλιέργειαν τοῦ πνεύματος, ν' ἀσπάζονται τέλος τὴν πορείαν, ἧς ἡ φύσις παρέχει εἰς αὐτοὺς συνεχῶς τὸ ὑπόδειγμα. Πάντες παρετήρησαν τὰς αὐθιμότητας προσπαθείας τοῦ παιδός, ὅπως παραστήσῃ τὰ περὶ αὐτὸν πρόσωπα, οἰκίας, δένδρα ἐπὶ τοῦ ἀβακίου ἢ ἐπὶ τοῦ χάρτου. Μία τῶν μεγίστων αὐτοῦ τέρψεων εἶναι τὸ νὰ βλέπῃ εἰκόνας, ἢ δὲ φυσικὴ αὐτοῦ τάσις πρὸς μίμησιν ἐμβάλλει τὴν ἐπιθυμίαν. ὅπως καὶ αὐτὸς ἀπεικονίσῃ τὰ ἀντικείμενα. Ἡ προσπάθεια αὕτη πρὸς ἀναπαράστασιν τῶν ζωηροτέρων πραγμάτων τὴν ὄρασιν αὐτοῦ ἀντικειμένων χρησι-

¹ Ἴδε σελ. 274.

μεύει καὶ πρὸς ὠφέλιμον ἀσκήσιν τῶν ἀντιλήψεων, καὶ ὅταν ἐπιζητῆ νὰ ἐλύσῃ τὴν προσοχὴν ἡμῶν εἰς τὰ σχέδιά του καὶ τὰς ἀνακαλύψεις, τὰς ὁποίας ἐπὶ τῶν ὄρατων ἰδιοτήτων τῶν πραγμάτων κάμνει, οὐδὲν ἄλλο ἐπιζητεῖ ἢ νὰ τῷ παράσχωμεν τὸ εἶδος τῆς μορφώσεως, τὸ ὁποῖον τὰ μάλιστα εἶναι ἀναγκαῖον εἰς αὐτόν.

Ἄλλ' ἐτι καλλίτερον θὰ ἐπραττοῦν οἱ διδάσκαλοι, ἐὰν μὴ ἤρκοῦντο μόνον εἰς τὸ νὰ εἰσαγάγῃσι τὴν ἱστογραφίαν ὡς μάθημα εἰς τὰ σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ προσεῖχον εἰς τὰς ἐνδείξεις τῆς φύσεως κατ' αὐτὰς ἐκλέγοντες τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας αὐτῆς. Τίνα ἀντικείμενα προσπαθεῖ ὁ παῖς νὰ παραστήσῃ πρὸ παντός ἄλλου; Ταῦτα εἶναι τὰ ἔχοντα ὄγκον, εὐάρεστον χρῶμα, ἐκείνα, πρὸς ἃ συνδέονται αἱ τέρψεις αὐτοῦ, τὰ πρόσωπα λοιπὸν, ὅσα ἤγειραν ἐν αὐτῷ συναισθήματα, αἱ ἀγελάδες, οἱ κύνες, ὧν ὁ βίος τοσαύκις ἐβελξαν αὐτόν, αἱ οἰκίαι, ἃς βλέπει καθ' ἐκάστην καὶ ὧν αἱ διαστάσεις, αἱ μεταξύ τῶν μερῶν ἀντιθέσεις ἐμποιοῦσιν εἰς αὐτόν ἐντύπωσιν. Καὶ ὁ ἀρεστότερος εἰς αὐτόν τρόπος τῆς παραστάσεως εἶναι ὁ διὰ τοῦ χρωματισμοῦ τὸ μολυβδοκόνδυλον καὶ τὸν χάρτην μεταχειρίζεται ἐν ἐλλείψει ἄλλου μέσου, θήκη δὲ χρωμάτων καὶ χρωστήρ εἶναι δι' αὐτόν θησαυροί. Τὸ σχέδιον εἶναι ἐν ἀρχῇ δευτερεύον τι δι' αὐτόν, κύριον εἶναι ὁ χρωματισμὸς· σχεδιάζει τὰ ἀντικείμενα μόνον, ἵνα χρωματίσῃ αὐτὰ, μεγάλην δὲ εὐτυχίαν θεωρεῖ, ἐὰν λάβῃ παρ' ἡμῶν βιβλίον λιθογραφίων μετὰ τῆς ἀδείας νὰ προσθέσῃ εἰς αὐτὰς τὸ χρῶμα. Ὅσον λοιπὸν γελοῖον καὶ ἄν φανῇ εἰς τοὺς διδασκάλους τῆς ἱστογραφίας, οἵτινες ἀναβάλλοντες τὴν σπουδὴν τῆς χρωματογραφίας διδάσκουσι τὰς μορφὰς δι' ἀνιαρῶν ἀσκήσεων γραμμικῆς ἱστογραφίας, ἔχομεν σταθερὰν γνώμην, ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ τῆς ψυχολογίας ἐνδεικνυομένη πορεία εἶναι ἡ ἀρίστη, ὅτι συμφώνως πρὸς τὴν ἐνδείξιν ταύτην ἀποδεχόμενοι τὴν ὑπεροχὴν τῆς ζωγραφίας ὀφείλομεν αὐτὴν πρῶτον νὰ διδάσκωμεν παρέχοντες εἰς τὸν παῖδα εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ὑποδείγματα παριστῶντα πραγματικὰ ἀντικείμενα. Ἡ μεγάλη ἐκείνη ἐκ τῆς χρωματογραφίας πηγάζουσα ἡδονή, ἕνεκα τῆς ὁποίας παραμένει αὕτη ἀγαπητὸν μέλημα παρὰ πολλοῖς καθ' ἅπαντα τὸν βίον, πρέπει νὰ χρησιμεύσῃ ὡς φυσικὸν κέντρον διὰ τὴν σχετικῶς δύσκολον καὶ ἄχαριν σπουδὴν τῆς μορφῆς. Ἡ δεξιότης, ἣν δὲν βραδύνει ὁ παῖς ν' ἀποκτήσῃ εἰς τὸ ζωγραφεῖν, καὶ ἡ ἐκ τῆς συναισθήσεως ταύτης εὐχαρίστησις θὰ εἶναι ὁ καρπὸς τῶν πρώτων αὐτοῦ ἀποπειρῶν. Ἐνθαρρυνόμενος δὲ ὑφ' ἡμῶν εἰς τὰς πρώτας αὐτοῦ ἀποπειράς, ὅπως τὰ κατὰ τὸ παρὸν κινουντα τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ ἀντικείμενα παραστήσῃ, καὶ συνεχῶς ἀποκτῶν πείραν, θὰ στρέψῃ

τὴν προσοχὴν του καὶ ἐπὶ τὰ ἀπλούστερα καὶ εὐχερέστερα πρὸς παράστασιν ἀντικείμενα καὶ θὰ προσπαθῆσῃ καὶ ταῦτα νὰ παραστήσῃ προαγόμενος οὕτω βαθμηδὸν εἰς τὴν ἀληθῆ ἀπομίμησιν τῶν πραγμάτων. Ἐὰν τὰ πρῶτα ταῦτα δοκίμια εἶναι ἄτεχνα, ὡς κατ' ἀνάγκην θὰ εἶνε συμφώνως πρὸς τὸν νόμον τῆς βαθμιαίας ἀνελιξεως, δὲν ὀφείλομεν διὰ τοῦτο ν' ἀποδοκιμάζωμεν αὐτὰ. Τί σημαίνει ἂν αἱ μορφαὶ εἶναι ἀλλόκοτοι, ἂν τὰ χρῶματα εἶναι ἀσύμφωνα; Σκοπὸς δὲν εἶναι νὰ μάθῃ πάραυτα ὁ παῖς νὰ σχεδιάζῃ καλῶς, ἀλλὰ ν' ἀναπτύξῃ τὰς δυνάμεις του. Πρέπει ἐν πρώτοις νὰ καταστῇ κύριος ὅπωςδήποτε τῶν κινήσεων τῆς χειρὸς του, νὰ ἀποκτήσῃ γνώσεις τινὰς γενικὰς τῆς πιθανότητος ἐν τῇ παραστάσει, καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὅ,τι κατορθοῖ συντείνει κάλλιστα, διότι πράττει αὐτὸ αὐθιμότητος καὶ μεθ' ἡδονῆς. Οὐδ' εἶναι δυνατόν κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς παιδικῆς ἡλικίας νὰ δοθῶσιν ἀκριβῆ μαθήματα ἱστογραφίας. Ἄς μὴ ἀνακόπτωμεν λοιπὸν τὰς προσπάθειας ταύτας τοῦ παιδὸς πρὸς αὐτοδιδασκαλίαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἄς ἐνθαρρύνωμεν καὶ ἄς καθοδηγῶμεν ὡς οὐσας φυσικὸν μέσον πρὸς ἀσκήσιν τῶν ἀντιλήψεων καὶ τῆς τεχνικῆς δεξιότητος. Ἄς παρέχωμεν εἰς αὐτόν εὐάτους ξυλογραφίας, ἵνα χρωματίσῃ αὐτὰς, καὶ χάρτας, ἵνα χρωματίσῃ τὰς ὀρθοετικὰς γραμμάς, ἄς πορίζωμεν εἰς αὐτόν γνώσεις τινὰς τῶν πραγμάτων καὶ τῶν τόπων καὶ δεξιότητά τινά εἰς τὴν μετὰ σταθερὰς χειρὸς διαχείρισιν τοῦ χρωστήρος, καὶ ἐὰν συνεχῶς ἐξακολουθῶμεν νὰ προσφέρωμεν εἰς αὐτόν θελητικὰ ἀντικείμενα πρὸς ἀναπαραγωγὴν ἔστω καὶ λίαν ἀτελῆ κατ' ἀρχάς, θὰ εὐρωμεν παρ' αὐτῷ, ὅταν ἐπιστῇ ὁ κατάλληλος πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἱστογραφίας καιρὸς, εὐχέριαν, ἣν ἄλλως οὐδαμῶς ἤθελεν ἔχῃ, καὶ θὰ οἰκονομήσωμεν οὕτω χρόνον καὶ οὐκ ὀλίγου κόπου θ' ἀπαλλάξωμεν καὶ μαθητὴν καὶ διδάσκαλον.

Δύναται τις εὐκόλως νὰ συμπεράνῃ ἐξ ὧν εἴπομεν, ὅτι καταδικάζομεν τὸ σύστημα, καθ' ὃ δίδονται εἰς τοὺς μαθητὰς ὑπογραμμὸι ἱστογραφίας, πολὺ δὲ περισσότερον τὴν ἐξηκριβωμένην ἐκείνην μέθοδον διδασκᾶν τινῶν τοῦ νὰ ἄρχωνται ἀπὸ γραμμῶν εὐθειῶν, καμπύλων καὶ συνθέτων. Δὲν δύναμεθα νὰ ἐπαινέσωμεν τὸν Σύλλογον τῶν καλῶν τεχνῶν ἐγκρίναντα καὶ καταχωρίσαντα ἐν τῷ καταλόγῳ αὐτοῦ τῶν ἐγχειριδίων τῆς πρακτικῆς στοιχειώδους παιδείσεως βιβλίον στοιχειώδους ἱστογραφίας τὸ χερίστον ἐξ ὧν εἴδομεν. Ὡς λέγει ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ ὁ συγγραφεὺς, προτίθεται «νὰ παράσῃ εἰς τὸν μαθητὴν μέσον ἀπλοῦν, ἀλλὰ συνάμα καὶ λογικὸν παιδείσεως», καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἄρχεται ἀπὸ τοιοῦτων ὀρισμῶν.

«Αί γραμμαὶ ἐν τῇ ἰχνογραφίᾳ δύνανται νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο εἶδη·

1ον) Εἰς εὐθείαν γραμμὴν διήκουσαν ἀπὸ ἐνὸς σημείου εἰς ἕτερον διὰ τῆς συντομωτάτης ὁδοῦ, ὡς ΑΒ.

2ον) Εἰς καμπύλην γραμμὴν διήκουσαν ἀπὸ ἐνὸς σημείου εἰς ἕτερον διὰ τῆς συντομωτάτης ὁδοῦ, ὡς ΓΑ.»

Καὶ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὁ διδάσκαλος διδάσκει εἰς τὸν μαθητὴν τί εἶνε ὀριζοντία, κάθετος γραμμῆ, τίνα εἶνε τὰ εἶδη τῶν γωνιῶν καὶ τὰ διάφορα σχήματα τὰ ὑπὸ τῶν γωνιῶν καὶ τῶν γραμμῶν σχηματιζόμενα. Τὸ ἔργον εἶνε ἐν μίᾳ λέξει ἢ γραμματικῇ τοῦ σχήματος μετὰ ἀσκήσεων. Ὡστε τὸ σύστημα τοῦ περὶ τὴν ξηρὰν ἀνάληψιν τῶν στοιχείων ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς διδασκαλίας μαθημάτων τινος, σύστημα ἀποβληθὲν ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν γλωσσῶν, ἐπανευρίσκειται ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς ἰχνογραφίας. Τὸ ὀρισμένον προηγείται τοῦ ἀπροσδιορίστου, τὸ ἀφηρημένον τοῦ συγκεκριμένου, ἢ ἐπιστημονικῶς συντεταγμένη μορφή τῶν γνώσεων τῆς πρακτικῆς ἐμπειρίας. Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβωμεν ὅτι τοῦτο εἶνε ἀνατροπὴ τῆς φυσικῆς πορείας. Καλῶς ἐλέγη ὅτι τὸ σύστημα τοῦ νὰ ἀρχηταί τις τῆς διδασκαλίας τῆς γλώσσης δι' ὀρισμῶν τῶν μερῶν τοῦ λόγου καὶ τῆς χρήσεως αὐτῶν εἶνε τόσον λογικόν, ὅσον θὰ ἦτο τὸ νὰ ἀσκή τις τὸ νήπιον εἰς τὸ βᾶδισμα διὰ μαθημάτων τινῶν περὶ τῶν ὀστέων, τῶν μυῶν καὶ τῶν νεύρων τῶν ποδῶν. Τὸ αὐτὸ δύνανται νὰ λεχθῆ καὶ περὶ τῆς μεθοδου ταύτης τῆς εἰσαγωγῆς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς τεχνικῆς ἀναπαραστάσεως τῶν ἀντικειμένων δι' ὀνοματολογίας καὶ ὀρισμῶν τῶν γραμμῶν, ὁποῖους παρέχει ἡ ἀνάληψις.

Αἱ τεχνικαὶ αὐταὶ λεπτομέρειαι εἶνε καὶ ἀνιραὶ καὶ ἀνωφελεῖς. Ἐνῶ καθιστῶσιν ἀηδῆ τὴν σπουδὴν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, οὐδὲν ἄλλο διδάσκουσιν ἢ ὅ,τι βεβαιότατα ὁ παῖς θὰ μάθῃ ἀνεπαισθητῶς διὰ τῆς πράξεως. Ὅπως μαθαίνει τὴν ἐννοίαν τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας ἀκούει, ἄνευ τῆς βοηθείας λεξικοῦ, θὰ μάθῃ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, ἀπόνως καὶ εὐχαρίστως διὰ παρατηρήσεων ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων, τῶν ζωγραφικῶν καὶ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἰχνογραφημάτων τοὺς τεχνικούς ὅρους, οἵτινες ἄλλως, ἐὰν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς μεταδίδωνται, εἶνε δι' αὐτὸν μυστήρια ἀηδῆ.

Ὡς ὑπόδειγμα λογικοῦ καὶ εὐλήπτου τρόπου διδασκαλίας τῶν πρώτων στοιχείων τῆς γεωμετρίας θ' ἀναφέρωμεν τὸ ἐπόμενον χωρίον ἐκ τῶν ἔργων τοῦ κ. WYSE λαμβάνοντες.

«Ὅπως μετεχειρίσθημεν τοὺς κύβους διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς αριθμητικῆς, ἄς μεταχειρισθῶμεν αὐτοὺς καὶ διὰ τὰ στοιχεῖα τῆς γεωμετρίας.

Θὰ ἐπιθύμουν, ὅπως ἡ ἀρχὴ γίνηται ἀπὸ τῶν στερεῶν, τοῦθ' ὅπερ εἶνε ἐναντίον πρὸς τὸ συνήθως γινόμενον. Οὕτως ἀπαλλαττόμεθα ὀρισμῶν ἀλόγων καὶ κακῶν ἐξηγήσεων περὶ σημείου, γραμμῆς, ἐπιφανείας, ἄτινα εἶνε ἐννοιαὶ ἀφηρημένα. Ὁ κύβος παρουσιάζει πολλὰ τῶν κυρίων στοιχείων τῆς γεωμετρίας, σημεῖα, γραμμὰς εὐθείας, παραλλήλους, γωνίας, παραλληλόγραμμα κλ., διαιρεῖται δὲ εἰς πολλὰ μέρη. Ὁ μαθητὴς ἐξοικειωθείς ἤδη ἐν τῇ ἀριθμητικῇ πρὸς τὰ μέρη ταῦτα μεταβαίνει νῦν εἰς τὴν σύγκρισιν καὶ σχέσιν αὐτῶν πρὸς ἄλληλα. . . Μετὰ ταῦτα προχωρεῖ ἀπὸ τοῦ κύβου εἰς τὴν σφαιραν, ἐξ ἧς ἀρύεται στοιχειώδεις γνώσεις περὶ τοῦ κύκλου, περὶ τῶν καμπυλῶν ἐν γένει κλ.

» Ἀφοῦ ἱκανῶς μάθῃ τὰ περὶ τῶν στερεῶν, μεταβαίνομεν εἰς τὰ ἐπίπεδα. Ἡ μετάβασις δύνανται νὰ γίνῃ εὐκολώτατα. Τέμνομεν π. χ. τὸν κύβον εἰς λεπτὰ ἐπίπεδα τμήματα, τὰ ὁποῖα θέτομεν κατὰ σειρὰν ἐπὶ τοῦ χάρτου· ὁ παῖς θὰ εἶδῃ τότε, ὅτι ὁ κύβος συνίσταται ἐκ τοσοῦτων τετραγώνων, ὅσα εἶνε καὶ τὰ τμήματα, εἰς τὰ ὁποῖα διηρέθη. Ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων στερεῶν. Καὶ οὕτω θὰ μάθῃ, τίς εἶνε ἡ ἀληθὴς γένεσις τῶν ἐπιφανειῶν καὶ θὰ δυνήθῃ ἔπειτα εὐκόλως νὰ νοῆ αὐτὰς κατ' ἀφαίρεσιν ἀπὸ παντός στερεοῦ.

» Ἀφοῦ δὲ ἔμαθε τὸ ἀφάθητον οὕτως εἰπεῖν τῆς γεωμετρίας καὶ δύνανται ἤδη ν' ἀναγινώσκῃ τὴν ἐπιστήμην ταύτην, ἀρχίζει νὰ γράφῃ αὐτήν.

» Ἡ ἀπλουστάτη καὶ διὰ τοῦτο ἡ πρώτη ἐργασία εἶνε τὸ νὰ θέτῃ τὰς ἐπιπέδους τομάς, περὶ ὧν ἀνωτέρω ἐλέγομεν, ἐπὶ φύλλου χάρτου καὶ νὰ σημειῖ ἐπ' αὐτοῦ διὰ μολυβδίδος τὰ πέρατα αὐτῶν. Μετὰ πολλὰς τοιαύτας ἀποπειράς ἀπομακρύνομεν τὴν τομὴν καὶ ἀναγκάζομεν τὸν παῖδα νὰ γράψῃ τὸ σχῆμα ἄνευ αὐτῆς, καὶ οὕτως ἐρεξῆς.»

Ἀφοῦ ὁ παῖς διὰ μεθόδου ἀναλόγου πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ WYSE προτεινομένην ἀποκτήσῃ ποσόν τι γνώσεων γεωμετρικῶν, δυνάμεθα νὰ χωρήσωμεν ἐν βῆμα πρὸς τὰ πρόσω προσπαθοῦντες νὰ ἐμβάλωμεν εἰς αὐτὸν τὴν ἐξίν τοῦ νὰ δοκιμάσῃ τὴν ἀκρίβειαν τῶν σχημάτων, τὰ ὁποῖα τῇ βοηθείᾳ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐξετέλεσεν, ἵνα οὕτω καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ πρὸς ἀκρίβειαν ἐξεγείρωμεν καὶ συνάμα τὰς δυσκολίας αὐτῆς καταδεικνύωμεν. Ἀναμφίβολον εἶνε ὅτι ἡ γεωμετρία (ὡς ἄλλως καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ) ἔλαβεν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν μεθόδων, ἄς οἱ τεχνίται καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι ἐπενόησαν πρὸς ὀρθὴν καταμέτρησιν τῶν οἰκοπέδων ἐν τῇ καταθέσει τῶν θεμελιῶν καὶ πρὸς πολλὰς ἄλλας χωρομετρικὰς ἐργασίας, καὶ ὅτι αἱ γεωμετρικαὶ ἀλήθειαι συννηώθησαν εἰς ἓν σῶμα ἐπὶ σκοπῷ τινι ἀμέσου ὠφελείας. Οὐχὶ δὲ κατ' ἄλλον τρόπον πρέπει νὰ παρουσιάζωμεν

αὐτὰς καὶ εἰς τὸν μαθητὴν. Ὁ διδάσκαλος δίδει εἰς αὐτὸν τεμάχια ναστοχάρτου, ἵνα κατασκευάσῃ χαρτίνους πύργους καὶ τὰ τοιαῦτα, τὸν παραινέει νὰ σχεδιάσῃ διάφορα κοσμητικὰ διαγράμματα, τὰ ὁποῖα ἔπειτα χρωματίζει, καὶ δι' ἄλλων πολλῶν μέσων, ἄτινα ὁ ἐπινοητικὸς διδάσκαλος ἐξευρίσκει, ἐπασχολῶν αὐτὸν ἀφίνει ἐπὶ τινὰ χρόνον ν' ἀποπειράται μόνος, ὡς ἐπραξε καὶ ὁ ἀρχικὸς οἰκοδόμος· θὰ μάθῃ οὕτως ἐκ πείρας ὁ παῖς, πόσον εἶνε δύσκολον νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ διὰ μόνης τῆς βοηθείας τῶν αἰσθησέων. Καὶ ὅταν ἀναπτυχθῆσιν σὺν τῷ χρόνῳ τῆς ἀντιληπτικῆς αὐτοῦ δυνάμεως δυνήθῃ νὰ μεταχειρισθῇ τὸν διαβήτην, θὰ ἐκτιμῆσῃ μὲν τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, ἀλλὰ θὰ ἐξακολουθήσῃ ἐτι στενωχωρούμενος ἐκ τῆς ἀτελείας τῆς κατὰ προσέγγισιν μεθοδου. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς πορείας αὐτοῦ πρέπει ν' ἀφήσωμεν αὐτὸν ἐπὶ τινὰ χρόνον, πρῶτον μὲν, διότι ὡς λίαν ἐτι νέος δὲν δύνανται νὰ χωρήσῃ περαιτέρω, ἔπειτα δέ, διότι καλὸν εἶνε νὰ ἐκπαισθανθῇ ἐπὶ μακρότερον ἐτι τὴν ἔλλειψιν συστηματικῆς μεθοδου. Ἐὰν ἡ ἀπόκτησις τῶν γνώσεων ὀφείλῃ νὰ γίνηται πάντοτε μετ' ἐνδιαφέροντος καὶ ἐὰν ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ τῆς ἐκπολιτίσεως τοῦ ἀτόμου, ὅπως καὶ ἐν τῇ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἢ ἐπιστήμη ἔχῃ ἀξίαν μόνον ὡς βοηθὸς τῆς τέχνης, προφανῶς ἡ ἀληθὴς παρασκευὴ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς γεωμετρίας πρέπει νὰ εἶνε μακρὰ ἀσκήσις εἰς τὰς οἰκοδομητικὰς ἐκείνας τέχνας, ἄς ἡ γεωμετρία κατέστησεν εὐκολώτατα. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶνε ὅτι καὶ ἐνταῦθα ἡ φύσις δεικνύει εἰς ἡμᾶς τὴν ὁδόν. Οἱ παῖδες δεικνύουσι ζωηρὰν κλίσιν εἰς τὸ νὰ κτιζῶσι, νὰ μετασκευάζωσι χάρτινα ἀντικείμενα· ἡ κλίσις δὲ αὕτη παραθαρρυνόμενη καὶ ὀρθῶς κατευθυνόμενη οὐ μόνον θὰ παρασκευάσῃ τὴν ὁδὸν πρὸς τὰς ἐπιστημονικὰς ἀντιλήψεις, ἀλλὰ καὶ θ' ἀναπτύξῃ τὴν δεξιότητα ἐκείνην τῆς χειρὸς, ἧς ἡ ἔλλειψις εἶνε τοσοῦτον συχνή.

Καὶ ὅταν ἡ δύναμις τῆς παρατηρήσεως καὶ τῆς ἐπινοήσεως ἀναπτυχθῇ ἱκανῶς παρὰ τῷ παιδί, τότε θὰ εἶνε δυνατὸν νὰ εἰσαγάγωμεν αὐτὸν εἰς τὴν ἐμπειρικὴν γεωμετρίαν, ἧτοι εἰς τὴν γεωμετρίαν τὴν διδούσαν μὲν μεθοδικὰς λύσεις, ἀλλὰ μὴ ἀποδεικνύουσαν ἐτι αὐτάς. Ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη μετάβασις ἐν τῇ ἀγωγῇ, καὶ αὕτη πρέπει νὰ γίνῃ ἐμπειρικῶς καὶ οὐχὶ κατ' ἐπιστημονικῶς διατεταγμένον σύστημα· ἡ σχέσις τῆς γεωμετρίας πρὸς τὴν οἰκοδομητικὴν πρέπει εἰσεῖτι νὰ χρησιμοποιοῦνται. Παρέχοντες λοιπὸν εἰς τὸν μαθητὴν χάρτην σκληρὸν, ἵνα κατασκευάσῃ τετράεδρον ὁμοῖον πρὸς ἄλλο προβαλλόμενον ὡς ὑπόδειγμα, κινούμεν τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ πρὸς λύσιν προβλήματος, ὅπερ θὰ χρησιμεύσῃ ἐπιφελῶς ὡς ἀφετηρία εἰς τὴν σπουδὴν. Βλέπει ἐν

πρώτοις ὅτι, ἵνα κατορθώσῃ τὸ ζητούμενον, πρέπει νὰ χαράξῃ τέσσαρα τρίγωνα ἰσόπλευρα ὀρισμένα δι' ἰδίαν ἕκαστον θέσιν. Ἄλλ' ἐπειδὴ διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀκριβοῦς τινος μεθοδου δὲν δύνανται νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀκρίβειαν, θὰ παρατηρήσῃ τοποθετῶν τὰ τρίγωνα εἰς τὰς οἰκείας αὐτῶν θέσεις, ὅτι αἱ πλευραὶ δὲν συναρμολογῶνται οὐδὲ αἱ γωνίαι αὐτῶν συναντῶνται ἐν τῇ κορυφῇ. Τότε δεικνύομεν εἰς αὐτὸν ὅτι περιγράφοντες δύο κύκλους δυνάμεθα νὰ χαράξωμεν τὰ τρίγωνα κατὰ τρόπον ἀσφαλῆ καὶ ὀρθόν. Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν δὲ ἡ ἀνακάλυψις αὕτη θὰ τῷ προξενήσῃ εὐχαρίστησιν. Ἀφοῦ οὕτως ἐβοηθήσαμεν αὐτὸν εἰς τὴν λύσιν τοῦ πρώτου προβλήματος ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ δεῖξωμεν εἰς αὐτὸν τὴν φύσιν τῶν γεωμετρικῶν μεθόδων, πρέπει ἔπειτα ν' ἀφήσωμεν αὐτὸν νὰ λύσῃ μόνος, ὅπως δύνανται κάλλιον, ὅσα ζητήματα ἤθελον παρουσιασθῆ. Νὰ χωρισθῇ γραμμὴ εἰς δύο μέρη ἴσα, ν' ἀχθῆ κάθετος, νὰ γραφῇ τετράγωνον, νὰ διχασθῇ γωνία, ν' ἀχθῶσι δύο παράλληλοι, νὰ γραφῇ ἐξάγωνον, εἶνε προβλήματα τὰ ὁποῖα θὰ λύσῃ μόνος, ἐὰν ὀλίγον ἐπιμείνῃ. Ἐπειτα προβάλλονται αὐτῷ πρὸς λύσιν ἄλλα πολυπλοκώτερα, ἄτινα θὰ κατορθώσῃ πάντα νὰ λύσῃ, ἢ θὰ προσπαθήσῃ νὰ λύσῃ, ἐὰν καλῶς καθοδηγητῆται. Δὲν ἀμφισβάζομεν ὅτι πολλοὶ ἐθισμένοι εἰς τὴν παλαιὰν μεθόδον δὲν θὰ πιστεύσωσιν εἰς τὴν διαθεβαίωσιν ἡμῶν ταύτην. Καὶ ὅμως ταῦτα λέγομεν στηριζόμενοι εἰς πείραν, καὶ πείραν κοινήν καὶ οὐχὶ ἀπαξ ἐπαναληφθείσαν. Εἶδομεν τάξιν ὄλην παιδῶν δεικνύουσαν τοσοῦτον ζῆλον διὰ τὴν λύσιν τοῦτοῦ ἢ ἐκείνου τοῦ προβλήματος, ὥστε ἀνέμενον τὸ μάθημα τῆς γεωμετρίας ὡς τὴν περισηότεραν τῆς ἐβδομάδος ἐνασχόλησιν. Οὐχὶ πρό πολλοῦ ἠκούσαμεν νὰ γίνηται λόγος περὶ σχολῆς θηλέων, ἐν ἧ πολλαὶ μαθητρίαι ἀσχολοῦνται ἐξ οἰκείας προαιρέσεως εἰς γεωμετρικὰ ζητήματα καὶ κατὰ τὰς ἐλευθέρως αὐτῶν ὥρας· καὶ ἐν ἄλλῃ σχολῇ μία τῶν μαθητριῶν, ἐνῶ καὶ πᾶσαι αἱ ἄλλαι τὸν αὐτὸν ζῆλον δεικνύουσι, ζητεῖ προβλήματα πρὸς λύσιν κατ' οἶκον ἐν καιρῷ τῶν διακοπῶν. Ταῦτα ἀναφέρομεν βασιζόμενοι εἰς τὸ κύρος τῶν λόγων τοῦ καθηγητοῦ. Ὅποια ἀποδείξεις περὶ τοῦ δυνατοῦ καὶ τῆς ἀξίας τῆς αὐτενεργοῦ ἀναπτύξεως! Ὁ κλάδος τῆς ἐπιστήμης, ὅστις ὡς συνήθως διδασκόμενος εἶνε ξηρὸς καὶ ἀηδῆς, ἀποβαίνει οὕτω διὰ τῆς φυσικῆς μεθοδου προσφιλέστατος καὶ ὠφελιμώτατος. Ὁφελιμώτατος δὲ λέγομεν, διότι τῆς ἐπινοήσεως αὐτοῦ δὲν περιορίζονται εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῶν γεωμετρικῶν ἀληθειῶν, ἀλλ' ἐπάγουσι πολλάκις τροπὴν ῥιζικὴν εἰς τὸ πνεῦμα. Εἶδον πολλάκις παῖδας ἀποβλακωθέντας διὰ τῶν σχολικῶν μεθόδων, τῆς ἀφηρημένης μορφῆς τῶν γνώσεων, τῆς ἐπιπόνου καὶ ὑπερβολικῆς ἐργασίας, ν' ἀναγεννῶνται

αἴφνης, εὐθύς ὡς ἔπαυον μὲν νὰ εἶνε παθητικά δοχεῖα, ἤρχιζον δὲ καὶ αὐτοὶ νὰ ἐργάζωνται καὶ νὰ ἐπινοῶσι τι ἐλευθέρως. Τὸ πνεῦμα αὐτῶν ἐν πλήρει τέως ἀποθαρρύνει διατελοῦν ἐκ τῆς κακῆς διδασκαλίας προσηνεύσει, ἀνυψώθεν δι' ὀλίγης συμπαθείας καὶ εἰς βαθμὸν τινα ἐπιμονῆς ἐθισθέν, ἐκ τῶν πρώτων ἐπιτυχιῶν ὑπέστη καθολικὴν ἀναγέννησιν. Δὲν δυσπιστοῦσι πλέον περὶ τῶν ἰδίων αὐτῶν δυνάμεων, νομίζοντες ὅτι καὶ αὐτοὶ δύνανται τι νὰ κατορθώσῃσι. Καὶ βαθμηδὸν, καθ' ὅσον αἱ ἐπιτυχίαι πολλαπλασιάζονται καὶ τὸ βῆρος τῆς ἀποθαρρύνσεως δὲν πιέζει αὐτοὺς τόσο, ἀντιμετωπίζουσι τὰς δυσκολίας καθ' ὅλους τοὺς κλάδους τῶν σπουδῶν μετὰ θάρρους, ὅπερ ἐμπνέει ἐκ τῶν προτέρων ἢ βεβαιότητος τῆς κατακίσεως αὐτῶν.

[Ἔπεται τὸ τέλος]

ΑΠΕΡΙΣΚΕΠΤΟΣ ΛΟΓΟΣ¹

[Ῥωσικὸν διήγημα κατὰ μετάφρασιν Ἀγαθουλῆους Γ. Κωνσταντινίδου.]

Ἀπὸ τὰ πολλὰ κλάματα ὁ Βοροδάτης δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἐξακολουθήσῃ. Ὁ πατὴρ Βαρλαάμ τὸν ἄκουε σιωπηλὸς καὶ συλλογισμῶνος με σκυμμένη τὴν κεφαλή.

— Αἰ, καὶ δὲν ἔμαθες, δὲν ἄκουσες γι' αὐτὸν τίποτε ἀπὸ τότε; ἐρώτησε τὸν Βοροδάτη.

— Οὔτε ἄκουσα οὔτε ἔμαθα τίποτε. . . Ἐχρῆς πῶς ἀνελήφθηκε. . . Μιὰ ἑβδομάδα τὸν ἀναζήτησαμε—τοῦ κάκου.

Ὁ πατὴρ Βαρλαάμ ἔσκυψε τὴ γεροντικὴ κεφαλὴ του καὶ ἔπεσε σὲ μεγάλη συλλογή.

— Περὶ ἄρα πρῶτα αὐτοῦ, εἶπεν ἄργα ἄργα. Ὁ Θεὸς μονάχα ξέρει τί συμβαίνει ἐδῶ. . .

— Μπορῶ, τάχατες, γέροντα νὰ ἐξαγοράσω τὴν ἀμαρτίαν μου; Μπορῶ ἀκόμα νὰ σώσω τὴν ἀθώα του ψυχῆ;

— Ὁ Θεὸς εἶνε παλυεύσπλαγχνος καὶ συγχωρεῖ τὰς ἀμαρτίας μας. Πρέπει νὰ προσεύχεσαι, νὰ προσεύχεσαι. . .

— Τί νὰ κάμω λοιπὸν τώρα, γέροντά μου;

Ὁ πατὴρ Βαρλαάμ πολλὴ ὥρα ἐσιωπούσε καὶ ἐκἀθητο συλλογισμῶνος. Ἔπειτα ἐτήκωσε τὰ μάτια του στὸ Βοροδάτη καὶ τὸν ἐκῆλυσε καλὰ στὸ πρόσωπο, ὡς νὰ ἤθελε νὰ φθάσῃ εἰς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς του.

— Αἰσθάνεσαι βῆρος γιὰ τὸ ἀμάρτημά σου; Βαρύνει πολὺ τὴν ψυχὴ σου; ἠρώτησε τὸ Βοροδάτη.

— Πολύ, γέροντά μου, τόσο πολὺ, ποὺ δὲ μπορῶ νὰ σοῦ πῶ. Ἐνας Θεὸς τὸ ξέρει. . .

— Λοιπὸν, ἄκουσε τί θὰ σοῦ πῶ; Ὁ Θεὸς εἶνε εὐσπλαγχνος, δὲν πρέπει νὰ ἀπελπίζεσαι,

τοῦτο εἶνε ἀμαρτία. Τώρα σὺ εἶσαι πιά γέρος, καὶ τοῦ κόσμου τὰ ἀγαθὰ βέβαια δὲν σε ἐλκύουν. . . Τάξε στὸ Θεὸ πῶς θὰ ἀφροσιωθῆς στὴν προσευχὴ. Πήγαίνε στοὺς ἁγίους τόπους νὰ προσκυνήσῃς τὰ ἱερὰ καὶ τίμια λείψανα τῶν ἁγίων, ζήτησε τὴν μεσολάβησιν των εἰς τὸν Κύριον, αὐτοὶ εἶνε οἱ προστάται καὶ ὑπερασπισταὶ μας. Ἄκουσε ὁμῶς ἀκόμη τί ἔχω νὰ σοῦ πῶ, καὶ φύλαξε τὰ λόγια μου, γιὰ νὰ μὴ, ἐξαλείφοντας μίαν ἀμαρτίαν πάρης ἄλλη στὴν ψυχῆ σου. Ἔχεις, βέβαια, καὶ ἄλλα παιδιά. Πόσα εἶνε ὅλα;

— Τρία, γέροντά μου, δύο γιοιοὶ καὶ μιὰ κόρη.

— Αὐτὴ ἡ μικροῦλα; Ἄλλο δὲν ἔχεις;

— Ὄχι, ἄλλα δὲν ἔχω, μονάχα τρία.

— Λοιπὸν, δὲν πρέπει νὰ τ' ἀφήσῃς ἔτσι, ἀποκατάστησέ τα πρῶτα ὅλα, βάλε τα στὸ δρόμο γιὰ νὰ μὴ ἔχουν παράπονο ἐναντίον σου, καὶ αὐτὰ παιδιά σου εἶνε ὅπως καὶ ἐκεῖνος, καὶ ἔχεις νὰ δώσῃς λόγο στὸ Θεὸ. Ἔπειτα δὲ δὲν ἔχεις νὰ περιμένῃς καὶ πολὺ; οἱ γιοιοὶ σου, ὅπως εἶπες, εἶνε πιά μεγάλοι, μονάχα ἡ κόρη σου εἶν' ἀκόμη μικρά. Πόσω χρονῶ εἶνε;

— Λίγος καιρὸς εἶνε ποὺ πέρασε τὰ δεκατρία.

— Naί, μικρὴ εἶν' ἀκόμη. . . Μὰ ἄς εἶνε, τέσσαρα-πέντε χρόνια δὲν εἶνε καὶ πολὺς καιρὸς. Ἄν λοιπὸν ὁ Θεὸς εὐδοκήσῃ καὶ εἰσακουσῇ τὴν δέησίν σου, καὶ ζωὴ θὰ σοῦ χάρισῃ περισσώτερα χρόνια. Ἄν ὁμῶς ὁ Θεὸς δὲν θέλῃ, τότε καὶ αὔριο ἂν ἐτοιμασθῆς γιὰ ταξίδι, δὲν θὰ πᾶς; χωρὶς τὸ ἅγιο θέλημά του τίποτε δὲν γίνεται.

Ἔτσι εἶνε. Λοιπὸν ὅταν ἀποκαταστήσῃς τὰ παιδιά σου, τότε πήγαίνε στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐγὼ σοῦ δίνω τὴν εὐλογία μου καὶ ὁ Θεὸς θὰ σε εὐλογήσῃ. Πολλὰ χρήματα μαζί σου νὰ μὴν πάρης, μὲ χρήματα κάθε ἑνας μὲ εὐχαρίστησι μπορεῖ νὰ πᾶῃ εἰς τοὺς ἁγίους τόπους; αὐτὸ δὲν εἶνε κόπος; σὺ πρέπει νὰ πᾶς μὲ τὴν προσευχὴ καὶ μὲ τοῦ Χριστοῦ τὸ ὄνομα εἰς τὰ χεῖλη καὶ θὰ τύχῃ νὰ ὑποφέρῃς, καὶ θὰ κρυώσῃς, ἴσως καὶ θὰ πεινάσῃς, ἄλλα τί θὰ γείνη, θὰ τὰ ὑπομείνης ὅλα; ἔδωσες ὑπόσχεσι, πρέπει νὰ ὑποστῆς καὶ τὰ βάρη της. Τὰ σωματικά βάρη δὲν πρέπει νὰ τὰ φοβᾶσαι; τὰ σωματικά βάρη ἐλαφρῶνουν τὸ βῆρος τῆς ψυχῆς. Ἐκεῖ πιά. . . Ὁ Θεὸς εἶνε πολυέλεος; ὅταν σοῦ συχωρήσῃ τὴν ἀμαρτίαν σου, θὰ τὸ ἴδῃς καὶ σὺ ὁ ἴδιος. Αὐτὰ εἶχα νὰ σοῦ πῶ. Θὰ παρακαλέσω καὶ ἐγὼ τὸ Θεὸ γιὰ σε. Πῶς σε λένε;

— Γιάκωβο, γέροντα. Ὁ Θεὸς νὰ σε ἀνταμείψῃ γιὰ τὴν ἀγαθὴν σου ψυχὴ, ἀπεκρίθη ὁ Βοροδάτης μὲ δάκρυα στὰ μάτια.

— Γιάκωβο; στάσου νὰ τὸ γράψω γιατί μπορεῖ νὰ τὸ λησμονήσῃ. . . Καὶ ὁ πατὴρ Βαρλαάμ ἔκωψε τὸ χεῖρ μέσα στὸ σακκουλί του γιὰ νὰ πάρῃ τὸ σημειωματάριό του.

— Na, ἐξημέρωσε πιά, εἶπε παρατηρῶντας στὸ παράθυρο, — τώρα, τὴν προσευχὴν μας καὶ δρόμο.

Ὁ Βοροδάτης ἔπεσε καὶ ἔγονάτισε μπρὸς του.

— Εὐλόγησέ με, ἅγιε γέροντα, τοῦ εἶπε, — δε θὰ λησμονήσω ποτὲ τὴν καλὴν σου καρδίαν καὶ τὰ καλὰ σου λόγια. . . Ἄμα ἄρχισες νὰ μοῦ μιλήσῃς, θαρρεῖς πῶς ἔφυγε κάτι τι ἀπὸ τὴν ψυχὴ μου. Θὰ κάμω ὅλα ὅσα μοῦ εἶπες.

Πολλὴ ὥρα ἐκάθισε ὁ πᾶτερ Βαρλαάμ, ἀφοῦ ἔφυγε ὁ Βοροδάτης, ἔπεσε εἰς βαθεῖάν σκέψιν καὶ ἀπὸ καιρὸν καὶ καιρὸν ἐκονοῦσε τὴν κεφαλή του. Ἐπειτα ἐσηκώθη σιγά σιγά, ἔβγαλε ἀπὸ τὸ σακκουλί του ἓνα χάλκινο καντηλέρι ποῦ εἶχε μαζί του σ' ὅλο τὸ ταξίδι, τὸ ἐστερέωσε στὴ γωνία καὶ ἀφοῦ ἀναψῆ ἓνα κομμάτι κεριοῦ, ἄρχισε νὰ διαβάξῃ τὸν συνηθισμένον πρωινὸν του κανόνα.

ζ'

Φαίνεται πῶς οἱ λόγοι τοῦ πᾶτερ Βαρλαάμ ἐκαμαν βαθεῖαν ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Βοροδάτη. Ὑστερα ἀπὸ τὴν νύκταν ἐκείνην ὁ Γιάκωβος Στεπάνιτς μετεβλήθη πολὺ, ποῦ ὅλοι ἐθαύμαζαν καὶ ἀπορούσαν. Ἔγεινε ἐνεργητικὸς καὶ προκομμένος. Προτῆτερα, καὶ μάλιστα τὰ τελευταῖα χρόνια, ἦταν τόσο σκυθρωπὸς, δὲν τὸν ἔμελε γιὰ τίποτε, εἶχε γρηῃσση ὀλότησα. Καὶ τώρα θαρρεῖς πῶς ξανάνοισε; ἄρχισε πάλιν νὰ κυττάξῃ τὸ νοικοκυριὸν του, νὰ φροντίξῃ ποτε γιὰ τὸ ἓνα ποτε γιὰ τὸ ἄλλο, ποτε νὰ κερψώσῃ κανένα κερρί, ποτε νὰ περιποιηθῇ τὰ ζῶα, ποτε νὰ μερεμετίσῃ τὴν καλύβα, ποτε νὰ διορθώσῃ τὰ σχισμένα δίκτυα ἢ νὰ πλέξῃ καινούργια, ποτε τὴν ἀνοίξῃ νὰ παλαμίσῃ τὴν ἀναποδογυρισμένην στὴν ὄχθη τοῦ ποταμοῦ βαρκοῦλά του. Ἐζήτησε μάλιστα τὴν συνοδεύσῃ τὰ παιδιά του στὸ ψάρεμα, μὰ ἐκεῖνα δὲν τὸν πῆραν, γιὰτὶ τὸν ἐλυπήθησαν ποῦ ἦτον ἀδύνατος. «Δὲν κυττάτε, βρὲ παιδιά, τὸν Βοροδάτη τί παλληκαρί ἔγεινε, ἔλεγαν; πῶς αὐτὴ ἡ μεταβολὴ!». Καὶ πράγματι, καὶ ἡ ὄψις τοῦ Βοροδάτη ἄλλαξε, θαρρεῖς, ἔγεινε πιο εὐθυμος.

Καὶ ὁ καιρὸς ἐπερνοῦσε. Καὶ οἱ δύο γιοιοὶ τοῦ Βοροδάτη παντρεύτηκαν, ὁ μεγαλύτερος ἐπῆγε στρατιώτης, δὲν ἐζήτησε πολὺ μὲ τὴν νεὰ γυναῖκά του καὶ τὴν ἄρρησε στὸ σπίτι γιὰ νὰ βοηθᾶ στὸ ποδι τοῦ τὴν οἰκογένεια. Ὁ δευτέρως ἐπῆρε ὅλο τὸ νοικοκυριὸν ἀπάνω του ἀντὶ τοῦ πατέρα του. Ἐμμεῖς τώρα ἀνύπαντρη μονάχα ἡ κόρη τοῦ Βοροδάτη, ἄλλα καὶ αὐτὴ γλήγορα θὰ τὴν ἐπάντρευαν. Γιαμπρούς, δόξασ' ὁ Θεὸς, εἶχαν πολλοὺς στὸ μάτι; πολλὰς φορὰς, ποτε ὁ ἓνας ποτε ὁ ἄλλος γείτονας, ποῦ εἶχαν γιουὺς τῆς παντρεῖας, εἶχαν κάμη πιά ἀπόξ' ἀπόξω λόγῳ τοῦ Βοροδάτη γιὰ τὴν κόρη του. Καὶ αὐτὸς ὁ Βοροδάτης συχνά ἐκαμανε λόγο κρυφά κρυφά τῆς γρηῃς γι'

αὐτὸ τὸ ζήτημα. Μὰ ἐκεῖνη ὅλο δὲν ἤθελε νὰ τ' ἀκούσῃ.

— Δὲν εἶν' ἀκόμη καιρὸς γιὰ τέτοια λόγια, ἀπεκρίνετο πάντα στὸν ἄντρα της, εἶνε ἀκόμη νωρὴ, μικρὴ εἶνε. Τί βιάζεσαι ἔτσι; Τὴν ἐθαρέθηκες; Ἐχεις καιρὸν νὰ τὴ βγάλῃς ἀπὸ πάνω σου.

— Γιατὶ νὰ τὸ κρατοῦμε τὸ κορίτσι; ἔλεγεν ὁ Βοροδάτης, — ὅσο εἶνε νιὰ ἄς πᾶῃ στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ; τί βγαίνει τάχα νὰ μὲνῃ ἀνύπαντρη; Τώρα εὐκολὰ βρίσκομε καλὸν γιαμπρό; τί περιμένεις, νὰ περάσουν τὰ νιῶτά της;

— Μὰ δὲ μοῦ λές, χαμένα τάχατες; Θέ μου σχωρεσέ με, τὸν διέκοψε μὲ θυμὸν ἢ γρηῃ, — τὰ χρόνια τὴν πῆραν καὶ θεὸς νὰ τῆνε δώσῃς στὸν πρῶτον τυχόντα; Κόρη σου δὲν εἶνε;. . .

Ἔτσι ἐτελείωναν πάντα ὅταν εἶχαν τὴν ὀμιλίαν γιὰ τὴν παντρεῖάν της Νατάσσα, ἐνόσω ἦταν ἀκόμη μικρὴ. Ὅσω ὁμῶς ἐπραχωροῦσαν τὰ χρόνια, ἡ γρηῃ ἐγίνετο μαλακώτερη, ἔτσι ποῦ μοναχῇ της ἄρχισε νὰ ἀνοίξῃ ὀμιλίαν ποτε γιὰ τὸν ἓνα ποτε γιὰ τὸν ἄλλο γιαμπρό, ὡς ποῦ εὐρήθη τέλος πάντων κατάλληλος γιαμπρός καὶ τὴν ἀρραβώνισαν.

Ἐπάντρεψε ὁ Βοροδάτης τὴν κόρη του Νατάσσα μὲ τὸν γιὸν ἐνὸς πλουσίου γείτονά του ἀπὸ τὸ Βρανήλεβο καὶ μιὰ ἑβδομάδα ὑστερα ἀπὸ τὸ γάμο εἰδοποίησε τὴν γρηῃ πῶς φεύγει νὰ πᾶ νὰ προσκυνήσῃ τοὺς ἁγίους τοῦ Κιέβου καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς θὰ πάῃ στὰ Ἱεροσόλυμα νὰ προσκυνήσῃ τὸν Τάρον τοῦ Χριστοῦ. Εἰς τὴν εἶδσιν αὐτῇ ἡ γρηῃ ἐκτύπησε τὰ χεῖρα της, ἐκάθισε στὸ σκαμνὶ καὶ ἐγούρλωσε τὰ μάτια της. Δὲν ἐπερίμενε αὐτὸ τὸ ἀκουσμα. Στὴν ἀρχὴ τῆς ἤρθε νὰ τὸν λούσῃ μ' ἓνα καλὸ καλὸ βρυσίδι, ἄλλα εἶδε τὴν ἀπόφασίν της καὶ ἐσκέρθη πῶς δὲν ἔβγαίνει τίποτε μὲ τὴν βρυσίαν. Στὴ στιγμή ὁμῶς ἄλλαξε γνώμη καὶ ἄρχισε νὰ βάζῃ τὴν φωνήν.

— Ἄκουσε γυναῖκα, μὲ ἤσυχον καὶ σταθερὰ φωνὴν εἶπε ὁ Βοροδάτης, πληγαίνοντας κοντὰ στὴν Λουκέρια, — πάψε νὰ φωνάζῃς ἄδικα τῶν ἀδικῶν. Αὐτὴ τὴν ἐπιθυμίαν τὴν εἶχα πρὸ πολλοῦ στὴν ψυχὴν μου καὶ πάντα παρακαλοῦσα τὸν Θεὸν νὰ μ' ἀξιώσῃ νὰ ἐκπληρώσω τὸ ταξίδι μου. Ἐνα πρῶτα μονάχα μ' ἐμποδίζε— τὰ παιδιά; τώρα, δόξα νᾶξῃ ὁ Θεός, ὅλα τὰποκαταστήσαμε. Τώρα ὁ Θεὸς μοῦ ἔλυσε τὰ χεῖρα καὶ μὴν παίρνῃς ἀμαρτίαν στὴν ψυχὴν σου, μὴ μ' ἐμποδίξῃς, δὲν θὰ μὲ κρατήσῃς. Τὸ καλῆτερον ποῦ θὰ κάμῃς εἶνε νὰ μὲ βοηθήσῃς νὰ ἐτοιμασθῶ γιὰ τὸ μακρινὸν μου ταξίδι; ὅπως καὶ νᾶνε πρέπει νὰ ἐφοδισθῶ μὲ λίγα ρούχα. Δὲν πειράζει ὁμῶς, μπορεῖ νὰ λείψουν καὶ αὐτὰ. . .

— Μὰ τί, ἔτσι γλήγορα θέλεις νὰ μᾶς ἀφήσῃς; ἠρώτησε μὲ δάκρυα στὰ μάτια ἡ γρηῃ.

¹ Ἴδε σελ. 283.

— Τί νά περιμένω; "Όταν δώση ὁ Θεός κ' ἐτοιμασθῶ, θά φύγω. Τί νά κάθωμαι νά περιμένω;

— Καί κάτσε δά νά καμαρώσης τοὺς νεοπαντρεμένους. . . Γίνεται αὐτό; δὲν πρόφθασες νά τοὺς παντρεύῃς καὶ φεύγεις καὶ τοὺς ἀφίνεις;

— Τί νά τοὺς κάμω ἐγώ; Καί χωρὶς ἐμένα θά ζήσουν, ὁ Θεός μονάχα νά τοὺς δίνη υἱεῖα, ἀγάπη καὶ εὐτυχία.

Ἡ εἶδησι γιὰ τὸ σκοπὸ τοῦ Βοροδάτη νά φύγη γιὰ τὰ Ἱεροσόλυμα, ἔγινε ἀμέσως γνωστὴ σ' ὅλο τὸ χωριό. Ἄρχισαν νά τοῦ κουβαλοῦν λογῆς λογῆς πράγματα: αἱ γυναῖκες ἔδειχναν περισσότερη προθυμία. Ἄλλος τοῦ ἔφερεν πεσκέρια κεντημένα, — νά τὰ κρεμάσῃ τοῦ Ἁγίου», — ἄλλος καμμιά κορδέλλα γιὰ τὴν εἰκόνα· πολλοὶ ἔφεραν χρήματα, ἀλλὰ ὁ Βοροδάτης δὲν ἤθελε νά πάρῃ χρήματα: «δὲ μοῦ χρειάζονται, ἔλεγε, εἶνε μπελᾶς τὰ χρήματα. μπορεῖ νά μὲ σκοτώσουν γι' αὐτά». Ἐκουβάλησαν τοῦ Βοροδάτη ἕνα σωρὸ πράγματα, ποῦ δὲν εἶχε ποῦ νά τὰ βάλῃ: καὶ παξιμάδια καὶ πῆτες ἀπὸ καθάριο ἀλεύρι καὶ γλυκίσματα μάλιστα. «Κάμε μας τὴ χάρη, Γιάκωβο Στεπάνιτς, καὶ πάρε τα, θά σοῦ χρειασθοῦνε γιὰ τὸ δρόμο».

Ἐπὶ τέλους ἔπαυσαν πιά νά φέρνουν. Ἐτοιμάθησαν τὰ ἔγγραφα του, τὸ διαβατήρι του καὶ αὐτὸ τὸ σακκοῦλι τοῦ ταξιδιού μάλιστα τοῦ Βοροδάτη, ἔτοιμο πιά, ἦταν ἀκουμπημένο ἀπάνω στὴν παγκάδα. Καὶ μιὰ Κυριακὴ ὁ Γιάκωβος Στεπάνιτς ἔκαμε παράκλησι, καὶ ἀφοῦ ἀπεχαιρέτισε τοὺς συγγενεῖς καὶ τοὺς συγχωρικοὺς του ἔφυγε γιὰ τὸ μακρινὸ ταξίδι.

Ζ

Εἰς ἕνα ἀπὸ τοὺς βορεινοὺς νομοὺς τῆς Ρωσίας, μέσα εἰς πυκνὸ δάσος, ἦταν κρυμμένο ἕνα φτωχὸ καὶ κατόμονο μοναστήρι εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδος. Τὰ φτωχὰ του κελλιά καὶ ἡ μικρὴ ξυλόκτιστη ἐκκλησία του ἦταν κτισμένα εἰς ἕνα γυμνὸ ἀπὸ δένδρα μέρος καὶ ἦταν τοιχογυρισμένα ἀπὸ ἀρκετὰ ψηλὸν φράκτη, καμωμένο ἀπὸ χονδρὰ καὶ στερεὰ ξύλα, γύρω-γύρω δὲ τὸ μοναστήρι ἦταν περικυκλωμένο πυκνὰ ἀπὸ μεγάλα, αἰώνια πεύκα. Ἦσυχία μέσα στὸ μοναστήρι, ἡσυχία καὶ ἠρημιὰ καὶ γύρω του, μονάχα τὰ δένδρα βογγοῦν καὶ τρίζουν στὴν κακοκαιρίαν καὶ κανένα ἀγρίμι τοῦ δάσους φωνάζει καμμιά φορὰ. Εἰκοσιπέντε βέρστια γύρω-γύρω ἀπὸ τὸ μοναστήρι δὲν ὑπάρχει ἀνθρώπινη κατοικία.

Δὲν ὑπάρχει στὸ μοναστήρι τίποτε ἀξιόλογο, οὔτε ἄγια λείψανα, οὔτε θαυματουργεῖς εἰκόνες, γιὰ τὴν ἀγιοτική ὁμως καὶ τὴν ἀσκητική ζωὴ τῶν μοναχῶν εἶνε φημισμένο πολὺ μακρὰ στὰ περὶχωρα. Καὶ πράγματι, μονάχα ἄνθρωποι ποῦ ἀφιέρωσαν ἐξ ὀλοκλήρου τὸν ἑαυτοὺς στὸ Θεό

μποροῦσαν νά ζήσουν ἐκεῖ. Τὸ μοναστήρι ἦτον τόσο φτωχό, ὥστε ἡ διακόσμησης μάλιστα τῆς ἐκκλησίας του ἦτον πολὺ ἀπλὴ καὶ μάλιστα φτωχική. Τὰ ἱερὰ σκευὴ ἦταν καμωμένα ἀπὸ ξύλο, τὰ ἱερὰ ἄμφια ἀπὸ φθινὸ μάλλινο ὕφασμα καὶ μόνο κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς ἐφοροῦσαν ἄμφια ἀπὸ ὄχι πολὺ ἀκριβὸ ἀργυροκέντητο ὕφασμα.

Εἰς αὐτὸ λοιπὸν τὸ μοναστήρι, χειμῶνα καιρὸ, μὲ τὰ χιόνια, ἐζύγωνε κατὰ τὰ φαινόμενα κατάκοπος καὶ τουρτουρίζοντας ἀπὸ τὸ κρύο ἕνας ταξιδιώτης. Ἄν καὶ ὁ δρόμος ἦταν πατημένος, ὁ ὁδοιπόρος ὁμως φαίνεται δὲν ἤξευρε καλὰ τὸ μέρος, γιατί συχνὰ ἐσταματοῦσε ἐμπρὸς στὰ σωριασμένα ἐπάνω στὸ δρόμο χιόνια, ἐξέταζε μὲ προσοχὴ κ' ἐπροσπαθοῦσε νά εὕρῃ τὴ διεύθυνσι τοῦ δρόμου ποῦ εἶχε χάσῃ. Μόλις εἶχε παρατηρήσῃ στὴ στροφή τοῦ δρόμου μέσα τὸ δεῦτερο τὸ θόλο τῆς ἐκκλησίας τοῦ μοναστηρίου, ἐσταμάτησε εὐθύς, ἔβγαλε τὸ παληό, κατατρυπημένο καλπάκι του, κ' ἔσκυψε κ' ἐπροσκύνησε κατὰ τὸ μέρος τοῦ μοναστηρίου.

Ὅποιος δὲν εἶχεν ἰδῆ τὸ Βοροδάτη ἀπὸ τὴν ἡμέρα ποῦ ἔφυγε ἀπὸ τὸ Βρανίλοβο, μετὰ δυσκολίας θά ἀνεγνώριζε στὸν ἀποκαμωμένο ὁδοιπόρο τὸν παπποῦ Γιάκωβο Στεπάνιτς. Εἶχε μαζευθῆ περισσότερο ἀκόμη, ἑκαμπούριανε, ἀδυνατίσει καὶ τὰ ἄσπρα γένεια καὶ τὰ μαλλιά του ἐκίτριναν. Πολλὸς καιρὸς ἐπέραςε ἀφ' οὔτου ἄφησε τὸ χωριό του, πολλὰς χιλιάδες βέρστια ἐδρασκελίσαν τὰ γεροντικά του πόδια, πολλὰ ζευγάρια τσαρούχια ἐκομματιάθησαν καὶ αὐτὸ τὸ ραβδί του πιά ἐφαγώθη ὡς τὰ μισά, καὶ ὁμως ὁ παπποῦς Γιάκωβος Στεπάνιτς σὰν νά μὴν εἶχεν αἰσθανθῆ κούρασι — τόσο ὁ Θεὸς ἐδυναμώσε τὰ γεροντικά του μέλη. . . Ἐπῆγε καὶ στοὺς Ἁγίους Τόπους, ἐπροσκύνησε τὸν Τάφο τοῦ Χριστοῦ, ἐπεσκέφθη καὶ τὸ Ἅγιον Ὅρος, ἐδεῖθη καὶ στὰ σπήλαια τοῦ Κιέβου ἐμπρὸς εἰς τὰ λείψανα τῶν ἁγίων τῆς μονῆς Κιεβο-Πετσέρσκη καὶ ἐπεσκέφθη πολλὰ ἄλλα μοναστήρια τῆς Ρωσίας. Τώρα ἤρχετο ἀπὸ τὴν μονὴν τοῦ Σολοβέτς, ἀπὸ τὰ βάρη τῆς Ρωσίας καὶ στὸ δρόμο ἔμαθε πῶς στὸν νομὸ Π. ὑπάρχει ἕνα φτωχὸ ἀλλὰ φημισμένο γιὰ τὴν ἀγιωσύνη τῶν μοναχῶν μοναστήρι καὶ ἦρθε κ' ἔδω νά προσκυνῆσῃ.

Φθάνοντας κοντὰ στὴ θύρα τοῦ μοναστηρίου ὁ Βοροδάτης ἔσκυψε κ' ἐπροσκύνησε τὴν εἰκόνα τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ ποῦ ἐκρέμετο στὴν πόρτα κ' ἐκτύπησε δειλὰ δειλὰ. Μέσα στὸ μοναστήρι ἦτον ἄκρα ἡσυχία καὶ στὸ κτύπημα τοῦ Βοροδάτη δὲν ἐδόθη ἀπάντησις. Ἐκτύπησε καὶ δεῦτερον φορὰ δυνατώτερα, ἔπειτα καὶ τρίτην. Τέλος ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἀκούσθη τρίξιμο περπατησιᾶς ἀπάνω στὸ χιόνι καὶ μιὰ φωνή: — Ποιὸς εἶνε;

— Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησον ἡμᾶς!

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

Η ΤΡΟΦΟΣ

Ἐπάρχουν περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ νεαρὰ μήτηρ δὲν δύναται ἢ δὲν θέλει νά θηλάσῃ τὸ τέκνον της. Τότε δέ, ἂν οἱ ὑλικοὶ πόροι τὸ ἐπιτρέπουν, ἡ οἰκογένεια πρέπει νά καταφύγῃ εἰς τροφόν. Μεθ' ὅλα δὲ τὰ πολλὰ ἄτοπα, ἄτινα συνεπάγεται ἡ τοιαύτη τῆς γαλουχίσεως μέθοδος, εἶνε οὐχ ἦττον πολὺ προτιμότερα τῆς τεχνητῆς διατροφῆς.

Ἡ ἐκλογὴ τῆς τροφοῦ εἶνε ζήτημα λεπτόν· ὥστε ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου μόνον γενικὰς τινὰς συμβουλὰς παρέχω. Πᾶσα γυνὴ μέλλουσα νά θηλάσῃ νήπιον, δεόν νά ἐξετάζεται ἐπισταμένως ὑπὸ τοῦ ἱατροῦ, ὅστις θά διαγνώσῃ ἂν τυχὸν πάσχει ἐκ νόσου μεταδοτικῆς.

Γενικῶς προτιμῶνται ἐκ συμφώνου αἱ τροφαὶ αἱ ἔχουσαι ἤδη πολλὰ τέκνα. Αἱ διὰ πρώτην φορὰν τεκνοποιήσασαι εἶνε ἄπειροι εἰσέτι ὡς πρὸς τὰς ὀφειλομένας πρὸς τὸ βρέφος φροντίδας. Δυνατὸν νά φαίνωνται τροφαὶ ἀρισται, ἀλλ' οὔδεμία ὑπάρχει βεβαιότης ὅτι θά διαμείνωσι τοιαῦται μέχρι τέλους τῆς περιόδου τῆς γαλουχίας. Ἐνῶ διὰ τὰς τεκούσας ἤδη ἐπανειλημμένως, τὸ παρελθὸν πολλάκις ἀποτελεῖ ἐγγύησιν περὶ τοῦ μέλλοντος. *

Ἡ τροφὸς δὲν πρέπει νά εἶνε οὔτε πολὺ νέα οὔτε πολὺ ἡλικιωμένη. Ἡ ἡλικία τῶν εἰκοσιμῆχρι τριάκοντα ἐτῶν εἶνε τὸ ἀριστον ὄριον. Διότι κάτω τῶν εἰκοσιν ἐτῶν ἡ ἀνάπτυξις δὲν ἔχει συντελεσθῆ· ἡ δὲ γυνή, ἥς πάντα τὰ ὄργανα διατελοῦσιν ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἀναπτύξεως, ἔχει ἀνάγκην νά φυλάττῃ καὶ νά κρατῇ χάριν αὐτῆς μέγα μέρος τῆς τροφῆς. Δὲν ἀντέχει ἀρκούντως εἰς τοὺς κόπους τοῦ θηλασμοῦ. Ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν τὸ γάλα αὐτῆς ἔμπορεῖ νά στεριεύσῃ, διότι εἶνε μᾶλλον ὑποκειμένη ἢ αἱ ἄλλαι εἰς τὰς συγκινήσεις καὶ εἰς τὰς δυσαρέστους συνεπειὰς τῆς μεταβολῆς τῶν ἔξων.

Ἡ τελείας ἀναπτύξεως γυνὴ ἐν ἡλικίᾳ εἰκοσιπέντε μέχρι τριάκοντα ἐτῶν δὲν διατελεῖ ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς ὄρους. Εἶνε ἰκανὴ νά ὑποστῇ μακρὸν θηλασμόν.

Δὲν συμβουλεύω ὁμως νά ἐκλέγεται τροφὸς γυνὴ ὑπερβαίνουσα τὸ τριακοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας της. *

Τὸ κοινὸν προσέχει πολὺ εἰς τὸ χρῶμα τῆς κόμης τῶν τροφῶν.

Ἡ λαϊκὴ παρατήρησις διέγνωσεν ὀρθῶς ὅτι εἰς τὰς μεσημβρινὰς ζώνας τὸ ξανθὸν χρῶμα εἶνε ἐνίστη γνώρισμα κράσεως λυμφατικῆς. Οὕτω διὰ

ἀπεκρίθη ὁ Βοροδάτης συνηθισμένος νά ἀπαντᾷ κατὰ τὴ συνήθεια τῶν μοναστηριῶν ἀπὸ τὰ πολλὰ ταξείδια ποῦ εἶχε κάμῃ.

— Ἀμήν! εἶπε κάποιος πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα. Εἰς ἕνα ἀπὸ τὰ πελώρια φύλλα τῆς πόρτας ἀνοίξε ἕνα μικρὸ πορτί ποῦ μόλις ἔμποροῦσε νά περάσῃ ἄνθρωπος, καὶ ἀνεφάνῃ ἕνας γέρος σὰν τὸ Βοροδάτη μὲ ἄσπρα σφηνοειδῆ γένεια, μὲ κοντογοῦνι καὶ σκουφάκι.

— Ὡρα καλὴ γέροντα, ἐχαιρέτισε ὁ Βοροδάτης, βγάζοντας τὸ καλπάκι του. Ἄφησέ με νά μῶ μέσα νά προσκυνῆσω.

— Ἐμπα, ἔμπα, γέρο, εἶπεν ἐκεῖνος, ἀνοίγοντας ὀρθάνοικτο τὸ πορτί, — κόπιασε μέσα. Ἐυλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ἐπρόσθετε μὲ θεόπνευστον ὕφος.

Ὁ Βοροδάτης ἐδρασκελίσεν τὸ ψηλὸ κατῶρι τῆς θύρας καὶ ἐμπῆκε μέσα στὸ μοναστήρι. . .

Ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν εἰς τὴν θύραν κατὰ μῆκος τοῦ τοίχου καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἦτον κάμποσα κελλιά καμωμένα ἀπὸ στρογγυλά ξύλα καὶ εἶχαν ἄλλα ἀπὸ δύο καὶ ἄλλα ἀπὸ ἕνα παράθυρο. Αὐτὰ ἦταν τὰ μόνια οἰκοδομήματα ποῦ εἶχε τὸ μοναστήρι.

— Ἐμπα μέσα στὸ κελλί μου, γέρο, ἐπροσκάλεσε τὸ Βοροδάτη ὁ θυρωρὸς, ζεκουράσου καὶ ζεστάσου λίγο ὡς νά κτυπήσῃ ὁ ἔσπερινός. Θά ἦσαι κουρασμένος καὶ κρυωμένος, ὕστερα ἀπὸ τέτοιο ταξίδι καὶ μὲ τέτοιο καιρὸ ποῦ ἔδωσε ὁ Θεός.

— Νάχῃς τὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ, ἀπεκρίθη ὁ Βοροδάτης. Ναι, εἶνε ἀνάγκη νά ζεσταθῶ, γιατί ἐπάγωσα. Τί μακρὰ ὁμως ποῦ εἶσθε, γέροντα, πολὺ μακρὰ καὶ ὅλο δάσος, ποῦ εἶνε φόβος καὶ τρόμος.

— Ναι, μακρὰ εἶνε. . .

Ἐμβῆκαν εἰς τὸ κελλί, τὸ ὅποιον δὲν ἦτον μεγάλο. Οἱ ξύλινοι τοῖχοι τοῦ κελλιοῦ ἦταν ὀλότελα γυμνοὶ καὶ μαυρισμένοι ἀπὸ τὴν πολυκαιρίαν. Εἰς τὸν ἐμπροσθινὸ τοῖχο ἦτον ἀνοικμένο ἕνα παραθυράκι ποῦ ἔβλεπε τὴν ἐκκλησίαν καὶ ὅλη σχεδὸν τὴν αὐλὴν τοῦ μοναστηρίου. Εἰς τὸ μακρὸς τοῦ ἄλλου τοίχου ἦταν κερρωμένη μιὰ πλατεῖα παγκάδα, ποῦ ἐχρησίμευε διὰ κάθισμα καὶ κάποτε διὰ κρεβάτι. Κοντὰ στὸ παράθυρο ἐστέκετο τραπέζι καὶ ἀπάνω σ' αὐτὸ ἕνα βιβλίον Ὁρολόγιον. Στὴν προσθινὴν γωνίαν ἐκρέμετο ἕνα εἰκόνησμα καὶ παρακάτω ἕνα ξύλινο καρφί ἀντὶς κανδηλιέρι.

[Ἐπιτετα συνέχεια]

Δύναται τις ν' ἀναδειχθῇ ἔξοχος εἰς τὴν τέχνην, λέγει ὁ Σμυλῆς, εἰς τὰ γράμματα, εἰς ἐπιστήμην τινὰ, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν ἠθικὴν νά εἶναι ἄξιος νά καταταχθῇ πολὺ χαμηλότερα τῶν πτωχῶν καὶ ἀμαθῶν χωρικῶν.

της γενικεύσεως μεμονωμένων περιπτώσεων ἐξημιώθη ή φήμη των ξανθών τροφών. Ἄς μετριάσωμεν τήν ὑπερβολήν. Ὑπάρχουν ξανθαί γυναίκες ρωμαλεώταται καί μεγάλης ἀντοχῆς. Ἐν τούτοις προτιμῶνται πάντοτε αἱ μελαγχροιναί ἀπό μακρῶν ἐτῶν εἰς αὐτάς ἀποδίδονται τὰ πρωτεῖα τῶν καλῶν τροφῶν.

Αἱ λίαν εὐσάρκιοι γυναῖκες, καθὼς καί αἱ ὑπερβολικῶς ἰσχναί, πρέπει ν' ἀποκλείωνται. Ἐάν ὅμως ἡ εὐσαρκία των ἤ τὸ πάχος εἶνε μέτρια, τότε δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν ἡ ἰδιότης των. Τινεὶ ἰσχναί γυναῖκες παράγουν γάλα ἀφθονώτερον ἢ γυναῖκες εὐτραφέστεραι. Σημειῶ ὡς πρὸς τοῦτο τήν περίστασιν τῆς ἀνησυχητικῆς εὐσαρκίας τήν παρουσιαζομένην ἐνίοτε εἰς τὰς νεαράς χωρικός τὰς πρό μικροῦ ἐγκατασταθείσας εἰς τήν πόλιν, αἵτινες ὑποβαλλόμεναι εἰς διαίταν, ἀφθονοῦσιν εἰς κρέατα, παχύνονται ταχέως, ἀλλὰ ταυτοχρόνως τὸ γάλα των στερεοῦει.

Ἡ τροφὸς πρέπει νὰ ἔχη καλοὺς ὀδόντας. Διὰ τί; Διότι αἱ τελειότερον μασώμεναι τροφαὶ χωνεύονται καί ευκολώτερον ὑπὸ τοῦ στομάχου.

Ἡ ἀνεπίληπτος ὑγεία εἶνε τὸ κυριώτατον προσόν τῆς τροφοῦ, ὡς πρὸς τοῦτο δὲ ἡ ἐπέμβασις τοῦ ἰατροῦ εἶνε οὐσιωδιστάτη. Ἐνίοτε τὰ προσήματα εἶνε ἀπατηλά. Γυναῖκες ὡραῖαι καί εὐρωστοὶ ἔχουσαι χροῖαν προσώπου δροσερὰν καί σάρκα σκληρά, πάντα ταῦτα τεκμήρια ἐξαιρέτου ὑγείας, ἐνίοτε συμβαίνει νὰ μὴ ὑποφέρωσιν ἀβλαβῶς τοὺς σωματικούς κόπους, ἐνῶ ἄλλαι ἀσθενικαί κατὰ τὸ φαινόμενον κρύπτουσιν ὑπὸ ὀργανισμῶν λεπτοφυῆ τήν ἐπιφάνειαν, ρώμην καί ἀντοχὴν ἐπίζηλον.

Αἱ τροφαὶ ἐνίοτε καθυστεροῦσι πολὺ ὑπὸ ἐποψιν ἠθικὴν καί διανοητικὴν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει τις νὰ ὀπλισθῆ δι' ὑπομονῆς, διότι πρόκειται περὶ τοῦ συμφέροντος τοῦ παιδίου. Πρέπει τότε νὰ ἐπιτηρώνται αὐστηρῶς, νὰ παραδίδεται εἰς αὐτάς τὸ παιδίον μόνον ὡσάντις πρόκειται νὰ τὸ θηλάσωσιν, οὐδέποτε δὲ ν' ἀφίνωνται ὅπως κατακλίνωνται μετ' αὐτοῦ.

Ἀναφέρω τὴν γνώμην τινῶν ἰσχυρίζομένων ὅτι τὰ ἐλαττώματα τῆς τροφοῦ μεταδίδονται διὰ τοῦ γάλακτος, διὰ νὰ εἴπω ὅτι εἶνε μῦθος ἐσπερημένος πάσης ἐπιστημονικῆς ἀξίας.

Πρακτικὸν μέτρον εἶνε ἐν τῇ ἐκλογῇ τῆς τροφοῦ νὰ προτιμᾶται νέα μήτηρ τεκοῦσα πρό δύο ἢ τριῶν μηνῶν καί οὕτως ἀποσοδοῦνται πεπτικαί τινες διαταραχαί τῶν παιδίου. Ἐνα μῆνα μετὰ τὸν τοκετὸν ἐνδέχεται ἡ γυνὴ νὰ μὴ ἔχη ἀκόμη συνέλθη ἐντελῶς. Μετὰ ἕξ μῆνας εἶνε φόβος μήπως τὸ γάλα τῆς εἶνε ἤδη πολὺ παλαιόν, καθότι, ὡς γνωστὸν, τὰ συστατικά τοῦ

γάλακτος ἀλλοιοῦνται ἀναλόγως τῶν διαφορῶν ἐποχῶν τοῦ θηλασμοῦ.

Ἐν συνόψει ἡ τροφὸς πρέπει νὰ χαίρῃ ἄκραν ὑγείαν, νὰ ἔχη γεννήσῃ ὅσον τὸ δυνατόν πολλὰ τέκνα, νὰ εἶνε ρωμαλέα καί ἀκμαία, νὰ ἔχη δὲ καλὸν καί ἄφθονον γάλα.

— X —

ΑΝΑΛΕΚΤΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΑ

Ὁ ἐσχάτως ἀποθανὼν χειρουργὸς Ἰούλιος Γαλδάνης δὲν ἦτο μόνον ἕξοχος ἐπιστήμων ἀλλὰ καί εἰς ἄκραν φιλάνθρωπος. Χαρακτηριστικὸν τῆς φιλάνθρωπίας τοῦ ἀνδρὸς εἶνε τὸ ἐξῆς ἐπεισόδιον, ὅπερ δημοσιεῦσε εἰς τὸ «Λοστ» ἀδελφικός φίλος καί συγκληγὸς τοῦ ἀποθανόντος:

Ἡμέραν τινά, πρὸ τριῶν ἢ τεσσαρῶν ἐτῶν, (ὁ Γαλδάνης ἤρχετο εἰς τὸ Σούνιον, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, ἀπὸ δεκαετίας), εἶχε πέσει ἀφθονον κυνήγιον.

Τὴν ἡμέραν ἐκείνην, εἶτε ἐξ ἀδιαθεσίας, εἶτε διότι δὲν εἶχε καλὰ φυσίγγια, ὑπῆρξεν ἐξαιρετικῶς ἀτυχῆς κυνήγιος. Οἱ πλείστοι τῶν πυροβολισμῶν του ἤσπόχουν. Τοῦτο τὸν εἶχε καταθλίψει, ἐπέστρεψε δ' εἰς τὸ δωμάτιόν του μετὰ πολὺ κακὴν διάθεσιν.

Δὲν εἶχον δὲ παρέλθει δέκα λεπτά, ὅτε εἶδον νὰ φέρουν πρὸς αὐτὸν ἐπὶ σανίδος ἐξηπλωμένον νέον ἐργάτην, ὁ ὅσος ὠλόλυζε τρομακτικά.

Εἶς παρατυχῶν κυνήγιος παρετήρησε τότε. — Σὲ πολὺ καλῇ ὥρᾳ ἐπέτυχες κι' αὐτός! Φαντάζομαι τὴν φοῦρκαν τοῦ ἰατροῦ.

— Φαίνεται πολὺ καλὰ, ὅτι δὲν γνωρίζετε τὸν κύριον Γαλδάνην, τοῦ ἀπήνησας ξηρῶς, καί ἤκολούθησα τοὺς κομίζοντας τὸν νέον εἰς τὸ δωμάτιόν του.

Ἦτο ἠλικίας εἴκοσι περίπου ἐτῶν. Εἶχε κυλισθῆ πεσὼν ἀφ' ἰκανοῦ ὕψους ἐκ τινος ἐν ὑπαίθρῳ ὀρυκτικῆς ἐργασίας καί εἶχε πάθει ἐξάρθρωσιν τοῦ ἐτέρου τῶν ποδῶν καί τῆς χειρὸς εἰς τὴν ὠμοπλάτην. ὠλόλυξε δὲ κατὰ τροπὸν ἀνέγκραστον.

— Ἐχει φρικτοὺς πόνοους τὸ καιόμερο, μοῦ εἶπεν ὁ Γαλδάνης, καί δὲν πρέπει νὰ γάνωμεν καιρόν. Θέλεις νὰ σὲ διαρίσω βοηθόν μου;

— Καί με ἔρωτάτε, ἰατρεί μου;

— Τότε βοηθήσε νὰ τὸν ἐκδύσωμεν.

Ἀλλὰ πάσα προσπάθεια ἀπέθῃ ματαία. Εἰς τὴν ἐλαχίστην κίνησιν οἱ πόνοι του καί αἱ κραυγαὶ του συνεπῶς ἐδεκαπλασιάζοντο. Ἦτο ἀδύνατον νὰ τοῦ ὑψώσωμεν τὴν χεῖρα.

— Ἔτσι δὲν γίνεται δουλειά, εἶπε τότε. Πάρε αὐτὸ τὸ ψαλίδι καί κόψετε τὰ βουξά του.

Τότε ὁ ἀτυχῆς νέος ἐξέπεμψεν ἐξυτέρας κραυγῆς ἀλλοίως φύσεως. Ἐθῆρνε τὰ ρυπαρὰ ράκη, τὰ ὅποια περιέβαλλον τὸ σῶμά του.

— Δὲν ἔχω ἄλλα, ἰατρέ, ἐφώνηζε: τί θὰ γείνω;

— Σιωπῆ, παιδί μου, τοῦ εἶπε μειδιῶν καί κτυπῶν αὐτὸν ἐλαφρῶς ἐπὶ τοῦ ὤμου. Μήπως ὁ Ἄδαμ, εἶχε βουξά;

Καί ὁ δυστυχῆς ἐσιώπησε πράγματι, ἐνῶ ἡ φαλίς

κατέρριπτε τὰ ἐνδύματά του. Τὸν ἐξήπλωσε τότε ἐπὶ τῆς κλίνης του καί αἱ θαυματουργοὶ χεῖρές του ὠλισθαῖνον ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ πάσχοντος. Ὀλίγα ἔτι διάτοροι κραυγαί καί τὰ μέλη του ἐπανῆλθον εἰς φυσιολογικὴν τοποθέτησιν. Ἀλλ' ὁ ἰατρὸς ἐξηκολούθει τὰς ἐντριβὰς του.

Ὅταν ἐτελειώσεν ἡ ἐργασία αὐτή, τοῦ εἶπεν:

— Εἶσαι σακατεμένος, παιδί μου, ἀπὸ τὸ πέσιμο. Διὰ πολλὰς ἡμέρας θὰ πονῆς. Θὰ περάσουν δὲ δεκαπέντε ἡμέρες τοῦλάχιστον διὰ νὰ πιάσης δουλειά.

Καί νέοι ἠρῆνοι τοῦ νέου καί ἐκ νέου τὸ τρομερὸν ἐρωτηματικὸν ὄλων τῶν ἡμεροδίων: Τί θὰ γείνω;

Τότε στρέφων πρὸς με ὁ ἀπαράμιλλος ἐκεῖνος ἄνθρωπος μοῦ εἶπεν:— Ἐλα τώρα νὰ με βοηθήσης νὰ τὸν ἐκδύσωμεν.

Καί ἤνοιξε τὸ κιώτιόν του. Καί ἐξῆρχοντο, τὸ ἐν κατόπιν τοῦ ἄλλου, τὰ λεπτὰ ἐνδύματα τοῦ Γαλδάνη ἀπὸ τῆς φλανέλλας μέχρι τῆς ζακέτας καί τὸν πάσχοντα ἐργάτην ἐνέδυσαν ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν μετὰ τὰ παρισινὰ ἐνδύματά του. Δὲν ἐπίστευσε τοὺς ὀφθαλμούς του, ἀλλὰ προσέθελεν ἠλιθίως καί οὐδὲ νὰ εἶπῃ εὐχαριστῶ κατώρῃσεν.

Ἀφοῦ τὸν ἐνέδυσαν, εἶδα τὸν Γαλδάνην νὰ κάμη ἐν μικρὸν δέμα ἀπρρορούχων:— Πάρε καί αὐτὰ τοῦ εἶπε, διὰ ν' ἀλλάξῃς νὰ ἦσαι καθαρός.

Καί προσέθεσε θωπεύων αὐτόν:— Εἶπαμε διὰ δεκαπέντε ἡμέρας δὲν θὰ πιάσης δουλειά. Πάρε αὐτὰς τίς τριάντα δραχμὰς διὰ νὰ κουτοσπεράσης ἕως τότε.

Τότε εἶδον τὸν ἐργάτην ἐκεῖνον, παρ' ὄλην τὴν ἀντίστασιν τοῦ Γαλδάνη, νὰ φέρῃ βιαίως τὴν χεῖρά του εἰς τὰ χεῖλη του. Ἡθάνην ἀκατανίκητον τὴν ἀνάγκη νὰ τὸν μιμηθῶ' ἀλλ' ἐκρατήθην: τὸσον ἀφελῶς ἐθεώρει καθήκον του πᾶν ὅ,τι ἐπραττεν, ὡστε θὰ συνελάμβανε περὶ ἐμοῦ πολὺ ταπεινὴν ἰδέαν διὰ τὴν συγκίνησίν μου ἕνεκα πράξεως, ἣν ἐθεώρει φυσικωτάτην.

ΓΝΩΜΑΙ ΠΑΛΑΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΩΝ

Τὸ πᾶν κρίματα ἀπὸ τὴν ἀνατροφήν καί παιδείαν. Οἱ καλῶς ἀναθραμιμένοι νέοι, καί εἰς τὴν νεότητά εἶνε φρόνιμοι, καί γηράσκοντας τοὺς κάμνει φρόνιμωτέρους ἢ πείρα. Ἐξεναντίας ἡ κακὴ καί ἀπαιδευτός ἀνατροφή καί τὴν φυσικὴν τῶν νέων ζωηρότητα μεταβάλλει εἰς μανίαν, καί τοῦ γηρατειοῦ τὴν φυσικὴν ἀδυναμίαν εἰς ἀδιόρθωτον μωρίαν.

Ἀδαμάντιος Κοραῆς

Δύνανται ν' ἀποδώσιν ἄνθρωποι χρηστοί καί φιλοπάτριδες πάντες ὅσοι τὸ ἐπιθυμοῦσι, διότι πάντες ἐν τῷ μέτρῳ τῶν ἰδίων δυνάμεων δύνανται νὰ συνεργασθῶσιν εἰς τὴν ἐπίδοσιν κοινωφελούς τινος ἔργου καί εἰς ἐπίτευξιν σκοποῦ τινος, τείνοντος νὰ καταστήσῃ τοὺς ἀνθρώπους εὐτυχεστέρους καί ἑναρετωτέρους.

Τζῶν Λούμπαν

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Αὐτοκράτωρ πεινῶν.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν Κομπιένῃ διατριβῆς τοῦ Τσαρού αἱ γαλλικαὶ ἐφημερίδες δημοσιεύουν τὸ ἐξῆς παλαιὸν ἀνέκδοτον:

Εἰς τὸ ἀνάκτορον μία ἀδιάκοπος ἐπικρατεῖ ἀναστάσις καί κινήσις ἐπίπλων, τραπεζοσκευῶν καί μυρίων ἄλλων ἀντικειμένων, ἐκ φόβου μὴ λησμονηθῆ τίποτε, διότι οἱ διευθύνοντες ἐνθουμοῦνται ἐν ἐπεισόδιον συμβᾶν εἰς ἐπίσημον δεῖπνον δοθὲν ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἀνακτόρου ὑπὸ Ναπολέοντος τοῦ Γ'. Ἡ ὥρα τοῦ συμποσίου ἐπλησιάζεν, ὅτε παρετηρήθη ὅτι εἶχον λησμονηθῆ νὰ παραγγεῖλθον . . . ψωμί. Δεῖπνον χωρὶς ψωμί γίνεται! Ὁρμησαν τότε οἱ ἀπεσταλμένοι εἰς τὰ ἀρτοποιεῖα. Ἀλλ' ἦτο ἀργά καί εὐρέθησαν ὅλα κενά. Ἐδέησε νὰ τηλεγραφῆσιν εἰς Παρισίους νὰ σταλῆ ψωμί με εἰδικὴν ἀμαξοστοιχίαν ἐν πάσῃ σπουδῇ. Τὸ δεῖπνον παρετέθη μίαν ὥραν ἀργότερον. Ὁ αὐτοκράτωρ ἐπτάκτως ἐπέαινα πολὺ ἐκείνην τὴν ἑσπέραν. Μίαν στιγμὴν μάλιστα εἶχεν εἶπῃ εἰς τὸν θαλαμηπόλον του.

— Δός μου ὀλίγον ψωμί, ἕως ὅτου νὰ καθίσωμεν. Ἀποθνήσκω τῆς πείνης!

Ἀλλὰ τὸ ψωμί δὲν εἶχε φθάσῃ ἀκόμη.

Δημοσιογράφος ἐν μέτρῳ λεόντων.

Γερμανὸς δημοσιογράφος ἐν Φραγκφούρτῃ εἰσῆλθε κατόπιν στοιχήματος μετὰ τινος θηριοδαμαστρίας ἐντὸς κλωδοῦ λεόντων διὰ νὰ συμπῶσι φιλικῶν οἶνου. Τὴν φοδερὰν ταύτην σκηνὴν περιγράφουν ὡς ἐξῆς αἱ γερμανικαὶ ἐφημερίδες:

Ὁ Μύλλερ — οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ δημοσιογράφος — ἀνῆλθεν ἐπὶ τῆς σκηνῆς βαδίξων σταθερῶς καί κρατῶν ὑψηλὰ τὴν κεφαλὴν. Ἀμέσως ἡ θηριοδαμαστρία τοῦ ἀπλώνει τὴν χεῖρά τῆς διὰ νὰ τὴν ἀσπασθῆ, οὗτος δὲ τὴν λαμβάνει ἱπποτικῶς καί τὴν φέρει εἰς τὰ χεῖλη του. Μετὰ ταῦτα ὁ ἦρως τῆς ἐσπέρας ἐτοιμάζεται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κλωδόν. Ἐν τῷ κλωδῷ εὐρίσκειτο τράπεζα μικρὰ μετὰ μιᾶς φιλικῆς οἶνου καί παρ' αὐτὴν δύο καθίσματα. Ἡ θηριοδαμαστρία ἀνοίγει τὴν φιλικὴν νεύουσα εἰς τὸν δημοσιογράφον νὰ εἰσέλθῃ. Ἦδη ἡ ἀγωνία τοῦ πλήθους ἐφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον. Νεκρική σιγή ἐπικρατεῖ, ἣν μῶλις διακόπτει ἡ ἀναπνοὴ τῶν θεατῶν. Τότε ὁ Μύλλερ ἀνοίγει ἀτάραχος τὴν θύραν τοῦ κλωδοῦ καί εἰσέρχεται λαμβάνων τὸ ποτήριον καί κενώνει αὐτὸ ἡρέμα καθ' ὄν χρόνον ἡ θηριοδαμαστρία μετὰ πολλοῦ κόπου ἀποδιώκει τοὺς ἐξαγριωθέντας λέοντας. Λαβὼν δὲ καί τὸ ἕτερον ποτήριον προχωρεῖ εἰς τὸ μέσον τοῦ κλωδοῦ καί κενώνει καί αὐτὸ λέγων: «Τὸ ποτήριον τοῦτο πίνω εἰς ὑγείαν τῆς θηριοδαμαστρίας!». Ἦδη ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ πλήθους κορυφώταται. Ζωηραὶ ἐπευφημίαι ἀκούονται ἐξ ὄλων τῶν μερῶν. Ἡ θηριοδαμαστρία τοῦ λέγει νὰ καθίσουν καί ἀμρότεροι καθῆνται περὶ τὴν τράπεζαν. Τότε ἡ θηριοδαμαστρία καλεῖ τὸν μέγιστον τῶν λεόντων. Σοδερῶς προσέρχεται αὐτὸς ἐκτοξεύων τὰ ἀγρία βλέμματα πρὸς τὸν ἀπρόσκλητον ἐπισκέπτην. Ὁ Μύλλερ ὑποκλίνε-

ται και θωπεύει τὸ μεγαλοπρεπὲς θηρίον. Τότε προσέρχονται βραδέως καὶ ἄλλοι λέοντες, τοὺς ὁποίους περιποιεῖται καθ' ὅμοιον τρόπον ὁ Μύλλερ. Κατόπιν οὗτος ἐξάγει σιγάρον καὶ προσφέρει εἰς τὴν θηριοδαμάστριαν, ἣτις καὶ τὸ ἀνάπτει. Τὰ ποτήρια πάλιν πληροῦνται καὶ ἀμφότεροι πίνουν εἰς ὑγείαν τοῦ κοινοῦ. Φρενιτώδη χειροκροτήματα ἐκρήγγυνται ἐξ ὄλων τῶν μερῶν. Καὶ ἡ παράστασις ἐληξεν ἄνευ ἀπεικταίου.

Βασιλικὸν ἐπεισόδιον.

Πρὸ τινῶν ἡμερῶν, διηγεῖται ἰταλικὴ ἐφημερίς, ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα τῆς Ἰταλίας ἐξήλθον εἰς μακρὸν περίπατον περὶ εἰς τὰ περίεξ τοῦ θερινοῦ ἀνακτόρου Ρακονιτζή, ὅπου δικτρίβουν. Ἡ βασίλισσα μετὰ μακρὰν πορείαν ἠσθάνθη αἴφνης δίδυαν σφοδράν. Ὁ βασιλεὺς ἰδὼν ἐκεῖ πλησίον γυναῖκα, ἣτις ἐρύλαττεν ἀγελάδα, τὴν παρεκάλεσε νὰ τῷ δώσῃ ὀλίγον γάλα. Ἡ χωρική ἀγνοοῦσα ποῖον εἶχεν ἐνώπιόν τῆς ἐπροφασίσθη ὅτι δὲν εἶδεδε γάλα ἢ ἀγελὰς τῆς.

— Ἀλλὰ θὰ ἔχῃς τοῦλάχιστον ὀλίγο νερὸ εἰς τὴν κατοικίαν σου.

— Αὐτὸ μάλιστα, ἀπήντησεν ἡ γραῖα.

— Ἦμπορεῖς νὰ μὰς φέρῃς;

— Ἄν θέλῃς νὰ φυλάξῃς τὴν ἀγελάδα ἕως ὅτου ἐπιστρέψω.

— Εὐχαρίστως, ἀπήντησεν ὁ βασιλεὺς Βίκτωρ Ἐμμανουήλ. Μετὰ δέκα λεπτά ἐπέστρεψεν ἡ χωρική μὲ στάμνον δροσεροῦ ὕδατος, ἀπὸ τὸ ὅποιον ἔπιε μὲ πολλήν τῆς εὐχαρίστησιν ἡ βασίλισσα, ὅπως καὶ ὁ βασιλεὺς.

— Πῶς συμβαίνει, ἠρώτησε τότε ὁ βασιλεὺς, νὰ εἶναι τόσο ἐρημία ἀνθρώπων εἰς αὐτὸ τὸ μέρος;

— Κατέβησαν ὅλοι εἰς τὴν ἔπαυλιν νὰ ἰδοῦν τὸν βασιλέα καὶ τὴν βασίλισσαν μὲ τὴν μικρὴ βασιλοπούλα. Μόνον ἡμᾶς τοὺς ἠλικιωμένους ἀφίνουν καὶ ποτὲ δὲν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ τοὺς ἰδοῦμε καὶ ἡμεῖς.

— Ἄν αὐτὸ εἶναι ἡ ἐπιθυμία σου, ἀπήντησεν ὁ βασιλεὺς δίδων εἰς αὐτὴν νόμισμα χρυσοῦν, μάθε, καλὴ μου γυναῖκα, ὅτι ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ βασίλισσα εἴμαθα ἡμεῖς οἱ δύο.

Ἡ χωρική ἤρχισε νὰ τρέμῃ ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν καὶ μὲ φωνὴν μόλις ἀκουσμένην:

— Νὰ μὲ συγχωρήσῃς, μεγαλειότατε, εἶπε, δὲν ἐγνώριζα. . .

Ἡ βασίλισσα ἐδυσκολεύθη πολὺ νὰ καθησυχάσῃ τὴν γυναῖκα, ἣτις δὲν ἔπαυε νὰ λέγῃ:

— Καλέ, νὰ δώσω τὴν ἀγελάδα μου εἰς τὸν βασιλέα νὰ τὴν φυλάξῃ! . . .

Διωγμὸς κατὰ τῶν φυματιῶντων.

Ὁ γενικὸς διευθυντὴς τῆς ὑπηρεσίας τῶν μεταναστεύσεων ἀπηγόρευσε τὴν εἰσοδὸν εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας παντὸς μετανάστου πάσχοντος ἐκ πνευμονικῆς φυματιώσεως. Ἡ ἀπαγόρευσις αὕτη ὑφίσταται ἤδη ἀπὸ πολλοῦ, ἀλλὰ δὲν ἐφηρμάζετο. Ἄλλ' ἀπὸ τοῦδε προσετέθη καὶ ἡ αὐστηρὰ ἐφαρμογὴ αὐτῆς εἰς τὰ ἄλλα δρακόντεια μέτρα κατὰ τῆς ἐπίσεως, ἅτινα λαμβάνουν αἱ Κυβερνήσεις ὄλων τῶν πολιτισμένων κρατῶν.

Ἡ ἀνθρωπίνη ματαιότης.

Ὁ Αὐτοκράτωρ Δὸν Πέτρος τῆς Βραζιλίας εἶχεν ἀποφασίσῃ νὰ ἱδρῦσῃ ἀσύλον τῶν πασχόντων εἰς τὴν πρωτεύουσάν τοῦ Κράτους του. Ἐκάμε λοιπὸν πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ἔργου ἐκκλησίαν εἰς τὰ φιλόφθονα αἰσθήματα καὶ τὰ βαλλάντια τῶν πλουσίων ὑπάρχων του, ἀλλὰ δυστυχῶς ἡ φωνὴ του ἤχησεν εἰς ὧτα μὴ ἀκούοντων. Ἀραιοτάται ἔρρευσαν αἱ δωρεαί. Τότε ὁ Αὐτοκράτωρ κατέφυγεν εἰς τὸ ἐξῆς στρατήγημα. Ἐκήρυξεν ὅτι ἀπονέμει εἰς ἐκείνους μὲν οἱ ὅποιοι θὰ προσέφεραν 100 χιλ. φρ. τὸν τίτλον τοῦ βαρῶνου καὶ εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι θὰ εἶδιδαν 250 χιλ. φρ., τὸν τίτλον τοῦ κόμητος. Ὡ τοῦ θαύματος! τὸ χρῆμα τώρα ἔρρεε ποταμηδόν. Ἐγένετο λοιπὸν τὸ νοσοκομεῖον καὶ εἶχεν ὀρισθῆ καὶ ἡ ἡμέρα τῶν ἐγκαταστάσεων. Τὸ πλῆθος περιεργῶν συνηθροίσθη νὰ ἴδῃ τὴν τελετὴν. Μετὰ παλμῶν καρδίας πάντες εἶχον τὰ βλέμματα ἐστραμμένα πρὸς τὴν μετόπην τοῦ νοσοκομείου, τὸ μόνον μέρος τοῦ μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομήματος, τὸ ὅποιον ἦτο κεκαλυμμένον διὰ σινδόνης. Ἐπὶ τέλους, ἐπιστάτης τῆς ὥρας, κατέπεσε τὸ κάλυμμα, καὶ οἱ νέοι εὐγενεῖς ἀνέγνωσαν χρυσογλυπτον τὴν ἐπιγραφήν: «Ἡ ἀνθρωπίνη ματαιότης εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιότηταν».

Βαρυτίμα ἐνδύματα.

Κατὰ τὸ ἔτος 1883 ἐξετέθη πρὸς πώλησιν βασιλικὸν φόρεμα κατασκευασμένον τὸ πλεῖστον ἐξ ἐρυθρῶν, μαύρων καὶ κίτρινων πτερῶν ἀνηκόντων εἰς πτηνὸν ἐξολοθρευθὲν σήμερον. Πρὸς συλλογὴν τῶν πτερῶν τούτων καὶ κατασκευὴν τοῦ βασιλικοῦ φορέματος ἐχρηιάσθη εἰς καὶ ἡμῖς αἰὼν, διότι ἕκαστον πτηνὸν δὲν παρείχε περισσότερα τῶν τριῶν μέχρι τεσσάρων πτερῶν. Τὸ φόρεμα τοῦτο ἠγόρασεν ἐρασιτέχνης συλλέκτης ἀντὶ 100 χιλ. λιρῶν στερλ. Τῆς πολυτιμοτάτας τῶν γυναικείων ἐνδυμασιῶν εὐρίσκει τις εἰς τὰς Ἰνδίας. Αἱ ἐστιάσεις ἐνδυμασίου τῶν ἐκεῖ γυναικῶν στοιχίζουσι 8 χιλ. μαρκῶν κατὰ μέσον ὄρον, διότι αὐταὶ κατασκευάζονται ἐκ πολυτιμοτάτων θαυμασίων ὑφασμάτων παραγομένων μόνον εἰς τοῦτο τὸ μέρος τῶν Ἰνδιῶν. Ἡ ἀκριβοτέρα τῶν ἐνδυμασιῶν τούτων ἠγοράσθη εἰς Λονδίνον ἀντὶ 3 1/2 χιλ. λιρῶν.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

ΤΟΥ ΚΑΘ' ΗΜΕΡΑΝ ΒΙΟΥ

Καθαρισμὸς σπόγγων.

Σπόγγοι οἱ ὅποιοι ἔχασαν τὴν ἐλαστικότητά των καὶ τὴν καθαρότητα γίνονται πάλιν ὡς καινούργιοι ὡς ἐξῆς: Διαλύομεν γύψον ἐκλεκτὸν καὶ ἄγνον εἰς ἀναλογία 15 δραμιῶν ἐντὸς 250 δραμιῶν ὕδατος καὶ ἀνακινῶμεν τὸ γαλάκτωμα διὰ νὰ μὴ κατακαθίσῃ ὁ γύψος ἐπὶ 25 λεπτά τῆς ὥρας' κατόπιν βυθίζομεν ἐντὸς τοῦ σπόγγους, τοὺς ὁποίους ἐπλύναμεν πρότερον διὰ καθαροῦ ὕδατος, καὶ τοὺς μαλάσσομεν διὰ νὰ ροφήσουν ἐκ τοῦ μίγματος' ἐπὶ τέλους δὲ τοὺς ἀφίνομεν νὰ στεγνώσουν ὀλίγον καὶ τοὺς πλύνομεν μὲ ἄφθονον ὕδωρ.